

OKAPITOLA 3

Vývoj ovladačů jádra

Cílem této knihy není pouze poskytnout čtenářům teoretické informace o vnitřním uspořádání a fungování jádra operačních systémů rodiny NT, ale také ukázat, jak těchto znalostí prakticky využít. Z tohoto důvodu v sobě některé kapitoly zahrnují i ukázkové zdrojové kódy ovladačů jádra.

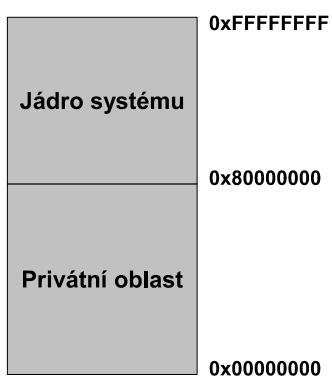
Tato kapitola si klade za cíl poskytnout takové informační pozadí, abyste ukázkovým zdrojovým kódům rozuměli, uměli si je přeložit do binární podoby a vyzkoušet. Dozvíte se podrobnější informace o tom, jak se ovladače liší od běžných aplikací, jaké prostředí pro jejich programování Microsoft nabízí a jak probíhá komunikace mezi ovladačem a kódem běžícím v uživatelském režimu.

Tato kapitola podává informace neformálním způsobem. Širší souvislosti se dozvíte v dalších částech knihy.

V závěru najeznete ukázkový zdrojový kód jednoduchého ovladače jádra, který demonstruje praktickou aplikaci znalostí, jež kapitola obsahuje.

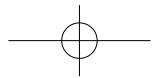
Co je to ovladač

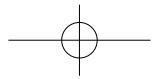
Již víte, že ovladače se na disku nacházejí ve spustitelných souborech formátu PE, většinou s příponou .sys. Na rozdíl od běžných aplikací, kód ovladačů není vykonáván v separátních virtuálních adresových prostorech, ale sdílí prostor společně s jádrem operačního systému. Přesněji, tento adresový prostor je namapován do prostoru každého běžícího procesu. Situaci vidíte na obrázku 3.1.

Obrázek 3.1: Zjednodušená struktura virtuálního adresového prostoru procesu

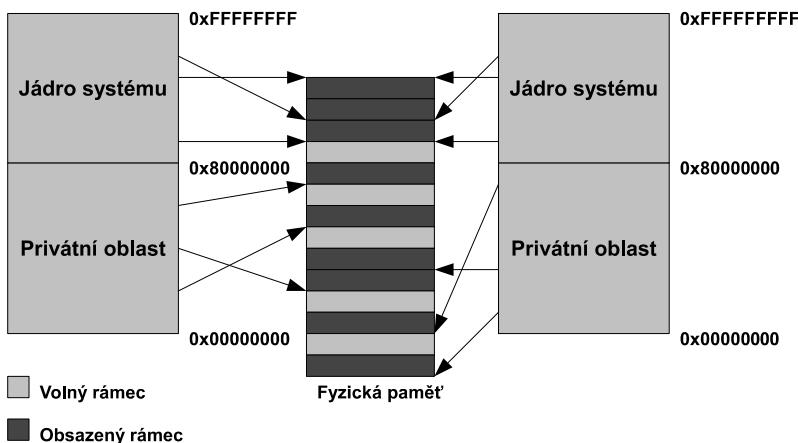
Privátní část adresového prostoru procesu (tedy oblast, kam ostatní procesy nemají přímý přístup) se nachází mezi adresami 0x00000000 a 0x7FFFFFFF. Na adresy 2 GB a vyšší je do všech

Kapitola 3 Vývoj ovladačů jádra

adresových prostorů namapována oblast jádra, která však z uživatelského režimu není přístupná. Naopak privátní části adresových prostorů z režimu jádra přístupné jsou. Obrázek 3.2 ukazuje mapování několika virtuálních adresových prostorů do fyzické paměti. Vidíte na něm, že horní část adresových prostorů je pokaždé namapována na stejně fyzické adresy.

Obrázek 3.2: Mapování několika virtuálních adresových prostorů do fyzické paměti

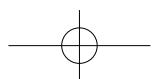
Upozornění: Zde načrtnutá struktura adresového prostoru procesu platí pro většinu 32bitových konfigurací a má pouze ilustrační charakter. Na některých konfiguracích je počátek prostoru jádra posunut až na adresu 3 GB (0xC0000000) a u 64bitových verzí operačního systému vypadá struktura celého prostoru úplně jinak. Bližší informace naleznete v kapitole 9, která se věnuje správě paměti.

Ovladače tedy nemají k dispozici žádný speciální kontext procesu, kterému by systém předával řízení, když by potřeboval vykonat jejich kód. Ten vykonává vlákno, které je zrovna naplánováno na procesoru. Jejich kód a data (proměnné) jsou namapovány ve virtuálním adresovém prostoru každého procesu na stejném místě. Z tohoto důvodu na konkrétním kontextu procesu (a vlákna) nezáleží.

Existuje však několik pravidel, pomocí kterých dokážete určit, v kterém kontextu kód ovladače poběží:

- Přechod z uživatelského režimu do režimu jádra v rámci systémového volání nemění kontext vlákna ani procesu.
- Kód vykonávaný některým z pracovních vláken (jedná se většinou o asynchronní zpracování odpovědi hardware na dřívější požadavek) běží vždy v kontextu procesu System.
- Obsluha výjimek a přerušení probíhá v kontextu vlákna, které se nacházelo na procesoru v okamžiku, kdy k příslušné události došlo.

Ovladačům většinou nezáleží na tom, v kontextu jakého procesu se jejich kód vykonává. Ve výjimečných případech se však mohou přepnout do libovolného běžícího procesu. Slouží k tomu funkce KeAttachProcess, KeStackAttachProcess, KeUnstackDetachProcess a KeDetachProcess exportované hlavním modulem jádra (ntoskrnl.exe). Tyto rutiny mění pouze kontext procesu; aktuální vlákno si při volání KeAttachProcess či KeStackAttachProcess „přivlastní“ zadaný proces.

a ke svému pravému vlastníkovi se vlákno vrátí přes KeDetachProcess či KeUnstackDetachProcess.

KeAttachProcess se od své zásobníkové varianty (KeStackAttachProcess) liší v tom, že pokud vlákno „navštívilo“ cizí proces, musí se před návštěvou dalšího cizího procesu vrátit do kontextu svého vlastníka. Jinými slovy, mezi dvěma voláními KeAttachProcess se musí načájet volání KeDetachProcess. Pro druhou dvojici funkcí toto neplatí. Volání však musí být párová – na každé volání KeAttachProcess (resp. KeStackAttachProcess) musí existovat volání KeDetachProcess (resp. KeUnstackDetachProcess).

Poznámka: Jak uvádí druhá kapitola, pro ochranu prostředí ovladačů slouží proces System. Jak ale vyplývá z odrážek výše, ovladače nemohou běžet pouze v kontextu tohoto procesu.

Další rozdíl mezi ovladači a běžnými aplikacemi skrývá práce s pamětí. Aplikace vidí všechnu paměť virtuálně – přistupují na různé virtuální adresy a je na operačním systému, aby zajistil existenci potřebných mapování do fyzické paměti. Pokud například program přistupuje do stránky, která se nachází ve stránkovacím souboru na disku, systém tuto stránku nahráje do fyzické paměti a vytvoří potřebné mapování. Tyto operace „v zákulisí“ jsou pro aplikaci (až na případné malé časové zpoždění) neviditelné.

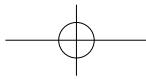
Ovladače také pracují téměř výhradně s virtuální pamětí. Jejich programátoři si ale musí uvědomovat, co se za virtuálními adresami skrývá. Za určitých okolností si totiž výpadek stránky (nastává, pokud požadovaná stránka virtuální paměti není mapována do fyzické paměti) nelze dovolit.

K takové situaci dochází například při obsluze přerušení. Představte si, že při obsluze přerušení disku dojde k výpadku stránky. Procesor vyvolá nové přerušení s číslem 0xE, které informuje systém, že nastal výpadek stránky. Operační systém se pokusí chybějící stránku nahrát ze stránkovacího souboru. Protože se stránkovací soubor nachází na pevném disku, jádro toto zařízení požádá o načtení příslušných dat. Jakmile disk splní požadavek, vyvolá další přerušení. Nezapomeňte, že v našem příkladu došlo k výpadku stránky právě při obsluze přerušení disku.

Takovýmto způsobem by mohlo snadno dojít k zatuhnutí celého systému. Proto Windows obsahuje bezpečnostní opatření, která jejich běh preventivně ukončí, pokud nějaký ovladač udělá akci, jejíž provedení by za daných podmínek mohlo ohrozit chod celého systému a způsobit i poškození hardware. Takovou akcí je třeba výpadek stránky při obsluze drtivé většiny přerušení.

Z předchozích odstavců vyplývá, že za určitých okolností si programátor ovladače musí být jist, že kvůpdalu stránky nemůže dojít. Proto ovladače mohou alokovat a používat paměť dvou druhů:

- *Paměť stránkovovaného fondu (PagedPool)* sestává ze stránek virtuální paměti, které mohou být uloženy na disk do stránkovacího souboru. Tento druh paměti se tedy chová úplně stejně jako privátní část adresového prostoru procesu uživatelského režimu.
- *Paměť nestránkovovaného fondu (NonPagedPool)* sestává ze stránek virtuální paměti, které operační systém za žádných okolností neodloží do stránkovacího souboru na disk. Při přístupu na tyto adresy k výpadku stránky *nemůže* dojít. Paměť z nestránkovovaného fondu byste měli používat s rozvahou. Využití velkého množství fyzické paměti pro účely tohoto fondu může negativně ovlivnit výkon celého systému, protože narušuje mechanismy virtuální paměti – ubírá fyzickou paměť, kterou je možné využít k načtení bloků ze stránkovacího souboru.

Upozornění: Výpadek stránky nastává, kdykoliv procesor není schopen určit, na jakou fyzickou adresu má požadovanou virtuální adresu přeložit. Tedy i v případě přístupu na adresu, na které není alokována žádná paměť. Před takovými výpadky stránky vás neuchrání ani nestránkovaný fond. Přístup na neplatnou virtuální adresu svědčí o tom, že někde v programu je chyba. U odladěného kódu by k takovému chování docházet nemělo. Pokud se váš ovladač chová správně, k výpadku stránky při přístupu do oblasti nestránkovaného fondu dojít opravdu nemůže.

Tip: Windows umožňují alokovat paměť i z dalších oblastí. Dokumentovány jsou fondy PagedPoolMustSucceed a NonPagedPoolMustSucceed, pro které systém vyhrazuje velmi malou oblast virtuální paměti (například 64 kilabajtů). Charakteristickým znakem těchto fondů je, že každá alokace musí proběhnout úspěšně. Pokud se tak nestane – například proto, že ve fondu není dostatek volné paměti – běh systému skončí modrou obrazovkou smrti. Ovladače a jádro by měly používat paměť z těchto zdrojů, pouze pokud je neúspěch alokace neslučitelný s dalším během systému.

Posledním velkým rozdílem mezi ovladači a aplikacemi běžícími v uživatelském režimu je moc, kterou nad systémem zástupci těchto kategorií mají. Na rozdíl od normálního programu ovladač může:

- Přímo komunikovat s periferními zařízeními.
- Ovlivňovat chování systému jako celku a dočasně narušovat základní mechanismy, mezi které patří plánování vláken na procesoru a fungování bezpečnostního modelu.

Na druhou stranu chyba v kódu ovladače způsobí pád celého operačního systému, kdežto chyba, kterou uděláte při programování běžné aplikace, většinou skončí násilným ukončením příslušného procesu ze strany Windows. Programování ovladačů je v tomto ohledu mnohem náročnější a dostupných nástrojů pro jejich pohodlné ladění také není mnoho.

Prostředí pro programování

Microsoft pro vývoj ovladačů poskytuje zdarma balík Windows Driver Kit (WDK), ve kterém najdete překladač, potřebnou dokumentaci a řadu užitečných nástrojů. WDK neobsahuje žádné sofistikované vývojové prostředí, ale pro komplikaci ovladačů z příkazové řádky, kterýžto způsob bude používán i v této knize, plně postačuje.

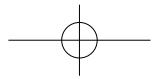
Ovladače můžete vytvářet i v příjemném prostředí Microsoft Visual Studio. I pak budete ale potřebovat WDK kvůli knihovnám a hlavičkovým souborům, kde jsou deklarovány konstanty a rutiny, jež ovladače jádra mohou používat.

Jak přeložit ovladač

Krom zdrojového kódu je k překladu potřeba dalších dvou souborů. Soubor MAKEFILE obsahuje obecné informace pro překladač a jeho obsah odkazuje na výchozí soubor s těmito údaji. Tento odkaz je zapsán následovně:

```
!INCLUDE $(NTMAKEENV)\makefile.def
```

Všechny informace týkající se přímo vašeho ovladače, jako například seznam souborů se zdrojovým kódem či seznam knihoven, se nachází v souboru SOURCES, jehož formát vidíte na výpisu 3.1.

Prostředí pro programování

Výpis 3.1: Formát souboru SOURCES

```
TARGETNAME=<jméno>
TARGETTYPE=<typ_výsledného_souboru>
SOURCES= <seznam_souborů_se_zdrojovým_kódem>
INCLUDES= <adresáře_s_hlavičkovými_soubory>
```

Jedná se v podstatě jen o přiřazení hodnot do proměnných prostředí, které se pak používají při překladu. Výpis 3.1 obsahuje pouze ty nejdůležitější z nich. Jejich význam a formát hodnot shrnuje tabulka 3.1.

Tabulka 3.1: Formát a význam několika základních proměnných v souboru SOURCES

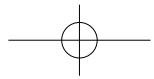
Proměnná	Formát hodnoty	Význam pro překladač
TARGETNAME	Název výsledného souboru (bez přípony)	Udává název souboru (bez přípony), který linker vytvoří z přeloženého zdrojového kódu
TARGETTYPE	DRIVER, LIBRARY nebo PROGRAM	Určuje typ výsledného spustitelného souboru. Pro ovladače platí hodnota DRIVER a pro aplikace běžící v uživatelském režimu PROGRAM. Pokud chcete vytvořit knihovnu DLL, použijte hodnotu LIBRARY.
SOURCES	Seznam souborů. Oddělovačem je mezera. Pokud seznam zasahuje do více řádků, musí na konci každého z nich být zpětné lomítko „\“	Seznam všech souborů, které obsahují zdrojový kód ovladače.
INCLUDES	Seznam adresářů. Formát je stejný jako u proměnné SOURCES.	Seznam adresářů, ve kterých bude překladač vyhledávat hlavičkové soubory. Adresáře s hlavičkovými soubory WDK se prohledávají automaticky.

Spuštění prostředí překladače a následný překlad zdrojových kódů ovladače můžete provést následovně:

- V nabídce **Start** v sekci **Programy** (ve Windows Vista a Windows 7 se tato položka jmenuje **Všechny programy**) vyberte položku **Windows Driver Kits**.
- Zobrazí se seznam všech verzí WDK, které máte nainstalovány. Vyberte tu nejaktuálnější – v době psaní této kapitoly se jednalo o **WDK 7600.16385**.
- Prostředí překladače se skrývá pod volbou **Build Environments**.
- Nyní vyberte operační systém, pro který chcete ovladač zkompilovat. Novější verze OS umožňují ovladačům využívat nové funkce. Na druhou stranu i ovladač přeložený pro Windows 7 můžete bez problémů rozchudit na Windows XP, pokud nevyužívá specifik novější verze.

Pokud chcete přeložit ovladač například pro Windows 7, vyberte položku **Windows 7**.

- Nyní je třeba vybrat architekturu procesoru. Překladač WDK dokáže kompilovat do instrukční sady procesorů x86, AMD64 (x64) a Ithanium (ia64). Architektura x86 implikuje 32bitový operační systém. Pokud chcete ovladač používat na 64bitových Windows, zvolte x64.

Kapitola 3 Vývoj ovladačů jádra

Dále se musíte rozhodnout, zda chcete svůj ovladač přeložit v prostředí tzv. Free build, nebo Checked build. Prostředí Free build je ekvivalentní modu Release z aplikace Microsoft Visual Studio; překladač provádí všechny dostupné optimalizace kódu a ignoruje makra jako ASSERT, KdPrint či KdPrintEx. Prostředí Checked build slouží pro testování. Překladač neprovádí optimalizace, které činí kód binárky méně čitelným pro disassembly, a makra ASSERT, KdPrint, KdPrintEx a další provádějí svoji normální činnost: ASSERT v případě vyhodnocení zadaného výrazu na FALSE pošle zprávu debuggeru s informacemi o tom, na jakém řádku jakého souboru zdrojového kódu k selhání došlo, KdPrint a KdPrintEx se překládají na volání DbgPrint a DbgPrintEx. Prostředí dále definuje symbol DBG na hodnotu 1, čehož lze využít při podmíněném překladu.

Tip: možnostem ladění ovladačů včetně použití maker ASSERT, KdPrint, KdPrintEx, DbgPrint a DbgPrintEx se věnuje část „Několik poznámek k ladění ovladačů“ níže v této kapitole.

Pokud ovladač chcete testovat, použijte nastavení Checked build. Pokud si myslíte, že již může být nasazen do „ostrého provozu“, přeložte jej pomocí Free build.

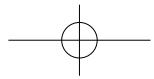
Rozhodnete-li se například pro architekturu x64 a chcete-li do ovladače přilinkovat i dodatečné ladící informace, zvolte položku **x64 Checked Build Environment**.

Dosavadní postup vidíte na obrázku 3.3.

- Spustí se konzole Příkazového řádku nastavená pro účely překladače WDK. Nyní se pomocí standardních příkazů přesuňte do adresáře, kde se nachází soubory MAKEFILE a SOURCES vašeho ovladače.
- Příkazem **build** zahájíte překlad a následné linkování. Překladač a linker vypisují průběžný stav do konzole. Chování příkazu lze ovlivnit mnoha parametry příkazové řádky. Některé možnosti ukazuje tabulka 3.2.

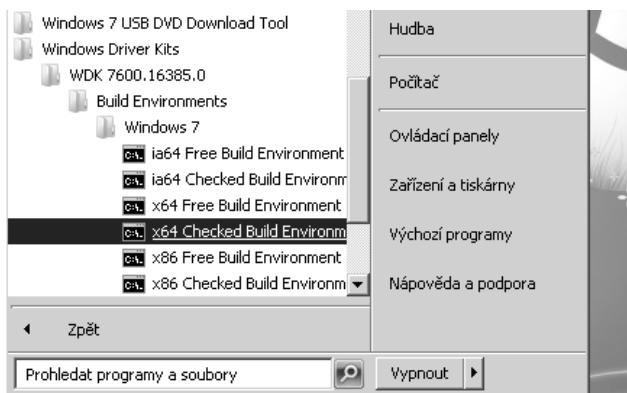
Tabulka 3.2: Ovlivnění chování příkazu build pomocí příkazové řádky

Příkaz	Popis
/c	Před zahájením překladu odstraní všechny existující objektové soubory.
/C	Před zahájením překladu odstraní soubory statických knihoven .lib.
/g	Při výpisu varování, chyb a výsledků překladu jednotlivé aspekty odlišuje barvami. Chyby jsou tisknutý červeně, varování žlutě a počet vytvořených spustitelných souborů zeleně.
/h	Nevypisuje podrobné informace o překladu do konzole.
/w	Do konzole jsou zobrazována i varování.
/T	Zobrazí úplný strom závislostí.
/\$	Zobrazí úplný strom závislostí hierarchicky.

Prostředí pro programování

- Pokud překlad a linkování proběhly úspěšně, vytvoří se ve složce se souborem MAKEFILE nový adresář, v němž najdete i spustitelný soubor vašeho ovladače. Úspěšný překlad a linkování vidíte na obrázku 3.4.
- V případě, že se při překladu či linkování vyskytly problémy (viz obrázek 3.5), překladač (resp. linker) vypíše hlášení o neúspěchu a vytvoří dva nové textové soubory. Soubor s příponou .wrn obsahuje varování. Ta nebrání v úspěšném dokončení překladu a linkování, ale zvlášť při programování ovladačů je žádoucí, aby se žádná neobjevovala. Do souboru s příponou .err překladač (resp. linker) vypíše informace o nalezených chybách. Jedná se například o špatnou syntaxi jazykových konstrukcí či hlášení o použití neexistující proměnné či konstanty.

Obrázek 3.3: Výběr nastavení prostředí překladače WDK

```
Windows Win7 x64 Checked Build Environment
BUILD: Done

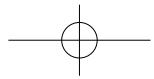
E:\Kniha\new-svn\new\kod\hello>cd sys
E:\Kniha\new-svn\new\kod\hello\sys>build
BUILD: Compile and Link for AMD64
BUILD: Loading c:\winddk\7600\build.dat...
BUILD: Computing Include file dependencies:
BUILD: Start time: Sat Jan 30 21:33:14 2010
BUILD: Examining e:\kniha\new-svn\new\kod\hello\sys directory for files to compile.
BUILD: Saving c:\winddk\7600\build.dat...
BUILD: Compiling and Linking e:\kniha\new-svn\new\kod\hello\sys directory
Configuring OACR for 'root:amd64chk' - <OACR on>
Jan 30 21:33:16 oacr.dll OACR version change <from build '0' to '30122'>
Compiling - hello.c
Linking Executable - objchk_win7_amd64\amd64\hello.sys
BUILD: Finish time: Sat Jan 30 21:33:17 2010
BUILD: Done

3 files compiled - 24 LPS
1 executable built

E:\Kniha\new-svn\new\kod\hello\sys>
```

Obrázek 3.4: Výstup při úspěšné komplikaci

Poznámka: Balík Windows Driver Kit se za dob, kdy nejnovější verze operačního systému nesla název Windows Server 2003, nesl jméno Driver Development Kit (DDK).


```
E:\Kniha\new-svn\new\kod\hello\sys>build
BUILD: Compile and Link for AMD64
BUILD: Loading c:\winddk\7600\build.dat...
BUILD: Computing Include file dependencies:
BUILD: Start time: Sat Jan 30 23:31:59 2010
BUILD: Examining e:\kniha\new-svn\new\kod\hello\sys directory for files to compile.
      e:\kniha\new-svn\new\kod\hello\sys Invalidating OACR warning log for 'root:amd64chk'
BUILD: Saving c:\winddk\7600\build.dat...
BUILD: Compiling and Linking e:\kniha\new-svn\new\kod\hello\sys directory
Configuring OACR for 'root:amd64chk' - <OACR on>
Compiling - hello.c
1>errors in directory e:\kniha\new-svn\new\kod\hello\sys
1>e:\kniha\new-svn\new\kod\hello\sys\hello.c(19) : error C2059: syntax error : ;
;
Linking Executable - objchk_win7_amd64\amd64\hello.sys
1>link : error LNK1181: cannot open input file 'e:\kniha\new-svn\new\kod\hello\sys\objchk_win7_amd64\amd64\hello.obj'
BUILD: Finish time: Sat Jan 30 23:32:00 2010
BUILD: Done

3 files compiled - 1 Error
1 executable built - 1 Error

E:\Kniha\new-svn\new\kod\hello\sys>
```

Obrázek 3.5: Během komplikace (linkování) byly nalezeny chyby

Tip: U ovladačů, které tvoří součást malware, se občas stává, že uniknou jejich verze určené pro ladění – tedy obsahují odkaz na soubor .pdb s ladicími informacemi. Tento odkaz je uložen ve formě absolutní cesty a může poskytnout cenné vodítka nejen k identifikaci typu malware (podle jména souboru ovladače to často není možné, protože může být generováno náhodně), ale i ke zjištění základních informací o autorovi. Vše závisí na tom, jaká jména autor volil pro složky, které se v odkazu nachází.

Načtení ovladače do jádra

Spustitelný soubor ovladače není možné (za běžného nastavení) načíst do jádra systému klasickým poklepáním, jak tomu je v případě běžné aplikace. Na rozdíl od spuštění programu se musí jednat o relativně složitou operaci a existuje více cest, jak ji provést.

Čistý a oficiální způsob

Nejjednodušší způsob načtení ovladače do jádra spočívá ve vytvoření služby, která daný ovladač popisuje (pamatujte, Windows interně reprezentují ovladače jako služby) a jejím následném spuštění. Ukázkový kód vidíte na výpisech 3.2 a 3.3. Jedná se o techniku plně dokumentovanou a „zdvořilou“ k operačnímu systému. Pravděpodobně nenajdete mnoho legitimních důvodů, proč ji nepoužít.

Pro vytvoření nové služby je nejprve nutné získat potřebná oprávnění k databázi služeb, kterou spravuje správce služeb (SCM). K tomuto účelu slouží funkce OpenSCManagerW, která jako své argumenty bere název počítače, k jehož databázi služeb chcete získat přístup, název konkrétní databáze a přístupová práva, která chcete získat. Pokud jako první dva parametry dostane hodnotu NULL, rutina se pokusí zajistit požadovaná oprávnění k právě používané databázi na lokálním počítači. Pro instalaci služby je nutné oprávnění SC_MANAGER_CREATE_SERVICE. Pokud se podaří

přístup získat, funkce vrátí handle databáze, kterým se bude proces prokazovat při volání dalších rutin pro komunikaci se SCM.

Po úspěšném získání oprávnění následuje vlastní vytvoření služby – volání funkce `CreateServiceW`. Tato rutina má mnoho parametrů, protože pokrývá veškeré možnosti nastavení všech typů služeb. Pro ovladače má význam druhý parametr (interní jméno), pátý parametr, který určuje typ služby (pro ovladač je rezervována hodnota `SERVICE_KERNEL_DRIVER`) a šestý a osmý parametr. Šestým parametrem ovlivňujete, kdy může být služba spuštěna. V ukázkovém kódu se předává hodnota `SERVICE_DEMAND_START`, která určuje, že ovladač popsaný touto službou bude načten do jádra „na požadání“ libovolného programu s dostatečným oprávněním. Osmý parametr specifikuje jméno souboru ovladače.

Pokud volání `CreateServiceW` uspěje, službu ovladače se podařilo úspěšně nainstalovat. Nyní je třeba uklidit prostředky alokované jak při vlastní instalaci, tak při získávání přístupu k databázi služeb. Tento úkol patří rutině `CloseServiceHandle`, která je zodpovědná za uvolnění prostředků spojených s libovolným handle od služby (která vrací například `CreateServiceW` či databáze služeb (které vzniká při úspěšném volání `OpenSCManagerW`).

Výpis 3.2: Vytvoření služby ovladače

```
BOOL scmInstallDriver (PWCHAR DriverName, PWCHAR FileName)
{
    BOOL ret = FALSE;
    SC_HANDLE hservice = NULL;

    hservice = CreateServiceW(hmanager_inst, DriverName, NULL,
SERVICE_ALL_ACCESS, SERVICE_KERNEL_DRIVER, SERVICE_DEMAND_START,
SERVICE_ERROR_NORMAL, FileName, NULL, NULL, NULL, NULL, NULL);
    ret = hservice!= NULL;
    if (ret)
        CloseServiceHandle(hservice);

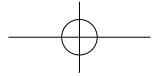
    return ret;
}
```

Výpis 3.3 obsahuje zdrojový kód rutiny `scmLoadDriver`, která jako parametr vezme interní jméno ovladače a pokusí se jej načíst do jádra systému.

Pro načtení ovladače do jádra je třeba získat oprávnění pro spuštění služby, která jej reprezentuje. Aby mohla získat dané oprávnění, musí nejprve funkce `scmLoadDriver` získat přístup do databáze služeb. Tentokrát postačí oprávnění `SC_MANAGER_CONNECT`, které umožňuje pracovat s jednotlivými službami.

Po úspěšném připojení k databázi služeb se `scmLoadDriver` pokusí získat ke službě ovladače právo `SERVICE_START` pomocí volání `OpenServiceW`. Bez tohoto oprávnění není možné službu spustit.

Spuštění služby ovladače se projeví načtením příslušného souboru s příponou `.sys` do jádra. Samotnou akci provádí rutina `StartServiceW`. Tato funkce krom handle cílové služby bere i další dva argumenty, jež umožňují spouštěné entitě předat parametry obdobně jako se předávají parametry příkazového řádku při vytváření nového procesu. Ovladače tento mechanismus nepodporují, a proto na hodnotách těchto argumentů nezáleží.

Kapitola 3 Vývoj ovladačů jádra

Výpis 3.3: Načtení ovladače do jádra

```
BOOL scmLoadDriver (PWCHAR DriverName)
{
    SC_HANDLE hservice = NULL;
    BOOL ret = FALSE;

    hservice = OpenServiceW(hmanager_connect, DriverName, SERVICE_START);
    ret = hservice!= NULL;
    if (ret) {
        ret = StartServiceW(hservice, 0, NULL);
        CloseServiceHandle(hservice);
    }

    return ret;
}
```

Pokud již ovladač není v jádře potřeba, může být z paměti odstraněn. Postup, který demonstruje rutina `scmUnloadDriver` na výpisu 3.4 se velmi podobá předchozím; `scmUnloadDriver` nejdříve získá přístup k databázi služeb, následně k službě se zadáným interním jménem a pošle jí řídící příkaz `SERVICE_CONTROL_STOP`, kterým požaduje okamžité zastavení činnosti. K vyslání tohoto příkazu je nutné získat k cílové entitě oprávnění `SERVICE_STOP`.

Výpis 3.4: Uvolnění ovladače z jádra

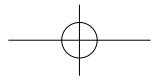
```
BOOL scmUnloadDriver (PWCHAR DriverName)
{
    SERVICE_STATUS ss;
    SC_HANDLE hservice = NULL;
    BOOL ret = FALSE;

    hservice = OpenServiceW(hmanager_connect, DriverName, SERVICE_STOP);
    ret = hservice!= NULL;
    if (ret) {
        ret = ControlService(hservice, SERVICE_CONTROL_STOP, &ss);
        CloseServiceHandle(hservice);
    }

    return ret;
}
```

Protože služby reprezentují vysoce privilegované aplikace a ovladače, není pro ně příkaz k zastavení činnosti závazný. Za určitých okolností by zastavení nějaké služby mohlo znamenat ohrožení pro celý systém. Jak se toto „odmítnutí“ implementuje u ovladačů, najdete na příkladu Hello World dále v této kapitole.

Odinstalování služby (funkce `scmUninstallDriver` na výpisu 3.5) spočívá pouze v získání dostatečných oprávnění k dané službě a k volání rutiny `DeleteService`.

Výpis 3.5: Smazání služby ovladače

```
BOOL scmUninstallDriver (PWCHAR DriverName)
{
    SC_HANDLE hservice = NULL;
    BOOL ret = FALSE;

    hservice = OpenServiceW(hmanager_connect, DriverName, DELETE);
    ret = hservice!= NULL;
    if (ret) {
        ret = DeleteService(hservice);
        CloseServiceHandle(hservice);
    }
    return ret;
}
```

Upozornění: Správce služeb umožňuje odstranit ze systému i službu, která je právě aktivní. Funkce DeleteService pouze smaže klíče registru, které vytvořilo volání CreateService při instalaci. Služba nedostane žádnou informaci o tom, že již v systému není nainstalována a může běžet až do restartu počítače.

Zdrojové kódy rutin uvedených na výpisech 3.2 až 3.5 naleznete na internetových stránkách knihy v projektu drv v souboru scmDrivers.c.

Web: www.jadro-windows.cz/projekty/driv

3

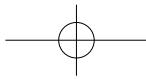
Vývoj ovladačů
základního jádra

Méně známý způsob (nativní funkce NtLoadDriver)

Mezi méně známé způsoby načítání ovladače do jádra systému patří použití nativní funkce NtLoadDriver. Před seznámením s podrobnostmi této metody je třeba uvést několik základních fakt o nativních funkcích Windows API.

Již víte, že nativní funkce exportuje knihovnu ntdll.dll, která má na starost komunikaci s jádrem. Na rozdíl od dokumentovaných rutin Windows API na vyšších vrstvách, které vrací ne-nulovou hodnotu v případě úspěchu a nulu, když daná operace selže, nativní funkce většinou pracují s návratovou hodnotou typu NTSTATUS. Jedná se o celé číslo bez znaménka, jehož význam vysvětluje tabulka 3.3.

Upozornění: Mnoho funkcí dostupných ovladačům jádra též vrací hodnotu NTSTATUS. Při zkoumání jejich významu si pečlivě přečtěte, jaké návratové kódy mohou vrátit. Rozdělení návratových hodnot může být ošidné. I když funkce vrátí hodnotu spadající do kategorie „úspěch“, nemusí to znamenat, že daná operace byla úspěšně provedena. Úspěch operace v obecném případě garanteuje pouze návratová hodnota STATUS_SUCCESS.

Kapitola 3 Vývoj ovladačů jádra

Tabulka 3.3: Význam hodnot NTSTATUS

Hodnota či rozsah hodnot	Význam
0x00000000 – 0x3FFFFFFF (úspěch)	Operace byla úspěšně provedena. Ideální případ nastává při návratové hodnotě 0, které odpovídá konstante STATUS_SUCCESS.
0x40000000 – 0x7FFFFFFF (informace)	Během provádění operace došlo k události, která její úspěch významně neovlivnila, ale přesto stojí za povšimnutí.
0x80000000 – 0xBFFFFFFF (varování)	Během provádění operace se vyskytl problém, který nepřímo brání jejímu dokončení. To nastává například v případě, že výsledky operace nelze zapsat do bufferu předávaného v parametru volání, protože je příliš malý.
0xC0000001 – 0xFFFFFFFF (chyba)	Při pokusu o provedení operace došlo k chybě.

Poznámka: Pro pohodlnější testování, do které kategorie určitá hodnota NTSTATUS patří, můžete využít některá z následujících maker:

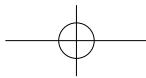
- NT_SUCCESS – vyhodnotí se jako TRUE, pokud zadaná hodnota patří do kategorie „úspěch“ či „informace“. V ostatních případech vrátí FALSE.
- NT_INFORMATION – nabývá hodnoty TRUE právě tehdy, když zadaná hodnota patří do kategorie „informace“.
- NT_WARNING – pokud hodnota spadá do kategorie „varování“, vrátí TRUE. V jiném případě vrací FALSE.
- NT_ERROR – vyhodnotí se na TRUE pouze v případě hodnoty z oblasti „chyba“.

Další rozdíl mezi standardními rutinami Windows API a nativními funkci spočívá v práci s řetězci. Standardní Windows API pracuje s tzv. *nulou ukončenými řetězci*. Takové řetězce jsou tvořeny posloupností znaků ukončenou znakem s hodnotou nula a jejich výhoda spočívá v tom, že není nutné si explicitně pamatovat jejich délku (v případě potřeby se vypočítá jako rozdíl adresy počátku řetězce a adresy koncového nulového znaku). Nativní funkce pracují s řetězci reprezentovanými strukturami UNICODE_STRING a ANSI_STRING. Tyto struktury v sobě uchovávají nejenom obsah celého řetězce, ale i jeho délku v bajtech. Protože jádro Windows pracuje téměř výhradně s řetězci ve formátu Unicode, používají se v drtivé většině případů struktury UNICODE_STRING.

Načtení ovladače pomocí volání `NtLoadDriver` lze rozdělit do několika kroků. Nejprve je třeba v registru manuálně vytvořit klíč, který bude reprezentovat službu našeho ovladače a vyplnit hodnoty Start, Type a ImagePath. Tyto operace dělá funkce `nt!InstallDriver` z výpisu 3.6. Odinstalování ovladače spočívá ve smazání klíče služby z registru (routine `nt!UninstallDriver`).

Výpis 3.6: Načtení a uvolnění ovladače z jádra

```
BOOL nt!InstallDriver (PWCHAR DriverName, PWCHAR FileName)
{
    DWORD start = SERVICE_DEMAND_START;
```


Načtení ovladače do jádra

```
DWORD type = SERVICE_KERNEL_DRIVER;
BOOL ret = FALSE;
HKEY driverkey = NULL;
LONG res = 0;
UNICODE_STRING uFullFileName;
DWORD FileNameSize = (DWORD) (wcslen(FileName) + 1) * sizeof(WCHAR);

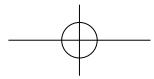
res = RegCreateKeyExW(serviceskey, DriverName, 0, NULL, 0, KEY_ALL_ACCESS,
    NULL, &driverkey, NULL);
ret = res == ERROR_SUCCESS;
if (ret) {
    _PrepareFullName(FileName, L"\\"??\\\", &uFullFileName);
    if (ret) {
        res = RegSetValueExW(driverkey, L"ImagePath", 0, REG_SZ,
            (PVOID)uFullFileName.Buffer,
            uFullFileName.Length + sizeof(WCHAR));
        ret = res == ERROR_SUCCESS;
    if (ret) {
        res = RegSetValueExW(driverkey, L"Start", 0, REG_DWORD, (PVOID)&start,
            sizeof(start));
        ret = res == ERROR_SUCCESS;
    if (ret) {
        res = RegSetValueExW(driverkey, L"Type", 0, REG_DWORD, (PVOID)&type,
            sizeof(type));
        ret = res == ERROR_SUCCESS;
    if (!ret)
        RegDeleteKeyW(serviceskey, DriverName);
    } else RegDeleteKeyW(serviceskey, DriverName);
} else RegDeleteKeyW(serviceskey, DriverName);

    _FreeFullName(&uFullFileName);
}

RegCloseKey(driverkey);
}

return ret;
}
BOOL ntldUninstallDriver (PWCHAR DriverName)
{
    BOOL ret = FALSE;
    LONG res = 0;

    ret = DeleteRegistryKey(serviceskey, DriverName);
    return ret;
}
```


Kapitola 3 Vývoj ovladačů jádra

Po jeho úspěšném vytvoření stačí název klíče předat jako parametr nativní funkci NtLoadDriver. Protože tato rutina akceptuje řetězec ve formátu UNICODE_STRING, nejprve je nutné nulou ukončený řetězec Unicode (typ PWCHAR) do této podoby převést. Konverze se provádí pomocí procedury RtlInitUnicodeString, která pro zadaný nulou ukončený řetězec vytvoří strukturu UNICODE_STRING, jež jej popisuje. Potřebné definice vidíte ve výpisu 3.7. Výpis 3.8 ukazuje přímé použití NtLoadDriver k načtení ovladače do jádra a NtUnloadDriver pro jeho uvolnění.

Výpis 3.7: Definice datových typů a konstant používaných nativními funkciemi Windows API

```
#define STATUS_SUCCESS          0x00000000L
#define STATUS_UNSUCCESSFUL    0xC0000001L
typedef struct _UNICODE_STRING {
    USHORT Length;
    USHORT MaximumLength;
    PWSTR Buffer;
} UNICODE_STRING, *PUNICODE_STRING;

typedef VOID (NTAPI *RTLINITUNICODESTRING)(PUNICODE_STRING UnicodeString,
                                           PWCHAR WideString);
typedef NTSTATUS (NTAPI *NTLOADDRIVER)(PUNICODE_STRING DriverName);
typedef NTSTATUS (NTAPI *NTUNLOADDRIVER)(PUNICODE_STRING DriverName);
```

Rutina NtUnloadDriver je párová k NtLoadDriver. Provádí přesně opačnou operaci. Za parametr též bere název klíče služby ovladače. Obě nativní funkce indikují úspěch či neúspěch celé operace hodnotou NTSTATUS.

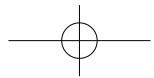
Výpis 3.8: Načtení a uvolnění ovladače

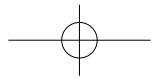
```
BOOL ntldLoadDriver (PWCHAR DriverName)
{
    BOOL ret = FALSE;
    UNICODE_STRING uFullName;
    NTSTATUS status = STATUS_UNSUCCESSFUL;

    ret = _PrepareFullName(DriverName, NTLD_NAME_PREFIX, &uFullName);
    if (ret) {
        status = _NtLoadDriver(&uFullName);
        ret = status == STATUS_SUCCESS;
        _FreeFullName(&uFullName);
    }

    return ret;
}

BOOL ntldUnloadDriver (PWCHAR DriverName)
{
    BOOL ret = FALSE;
```


Načtení ovladače do jádra

```
UNICODE_STRING uFullName;
NTSTATUS status = STATUS_UNSUCCESSFUL;

ret = _PrepareFullName(DriverName, NTLD_NAME_PREFIX, &uFullName);
if (ret) {
    status = _NtUnloadDriver(&uFullName);
    ret = status == STATUS_SUCCESS;
    _FreeFullName(&uFullName);
}

return ret;
}
```

Funkce pro práci s ovladači pomocí nativních funkcí NtLoadDriver a NtUnloadDriver najeznete na internetových stránkách knihy v projektu drv v souboru ntregDrivers.c.

Web: <http://www.jadro-windows.cz/projekty/driv>

Poznámka: Zde ukázaný postup je téměř ekvivalentní k práci s ovladačem pomocí SCM. Správce služeb při instalaci služby ovladače vytvoří potřebné klíče a její spuštění provádí též přes volání NtLoadDriver. Jediný rozdíl mezi oběma postupy tkví v tom, že při manuálním vytvoření potřebných klíčů registru se SCM o nové službě nedozvídá. Seznam služeb se totiž nachází v paměti procesu services.exe a registr slouží pouze jako jeho trvalé úložiště. SCM nekontroluje, zda nějaká aplikace manuálně přidala klíče a hodnoty odpovídající instalaci nové služby. Z tohoto důvodu je načtení ovladače jádra přímo pomocí volání NtLoadDriver méně viditelné a často tento postup najdete ve škodlivých programech.

Tip: Pro instalaci ovladače musí být v klíči služby přítomné buď hodnoty Type, Start a ImagePath, nebo Name, Type a Start. Pokud není položka ImagePath přítomna, systém předpokládá, že se soubor ovladače nachází v systémovém adresáři pod jménem <Obsah_položky_Name>.sys.

3

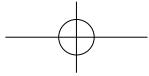
Vývoj ovladačů
základního

Méně známý způsob (nativní funkce NtSetSystemInformation)

Nativní funkce NtSetSystemInformation slouží k úpravě různých aspektů systému. Mezi takto konfigurovatelná „nastavení“ patří i načtení nového ovladače do jádra. Odstranění ovladače z paměti tato rutina neumožnuje. Definici funkce vidíte na výpisu 3.9, ukázku volání pak na výpisu 3.10.

Výpis 3.9: Definice nativní funkce Windows API NtSetSystemInformation

```
typedef enum _SYSTEM_INFORMATION_CLASS {
    SystemBasicInformation,
    SystemProcessorInformation,
    SystemPerformanceInformation,
```


Kapitola 3 Vývoj ovladačů jádra

```
SystemTimeOfDayInformation,  
...  
SystemExtendServiceTableInformation, // 38  
...  
SystemMemoryListInformation,  
SystemFileCacheInformationEx,  
MaxSystemInfoClass  
} SYSTEM_INFORMATION_CLASS, *PSYSTEM_INFORMATION_CLASS;  
  
typedef NTSTATUS (NTAPI *NTSETSYSTEMINFORMATION)  
(SYSTEM_INFORMATION_CLASS SystemInformationClass, PVOID Buffer,  
ULONG Length);
```

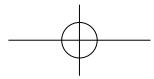
NtSetSystemInformation akceptuje tři parametry. První parametr určuje, jaké nastavení systému chce volající změnit. Druhý parametr obsahuje adresu bloku paměti s novými hodnotami a třetí parametr udává délku tohoto bloku.

Pro načtení ovladače do jádra slouží hodnota prvního parametru 36 známá též jako SystemLoadAndCallImage. Systém předpokládá jako druhý parametr strukturu SYSTEM_LOAD_AND_CALL_IMAGE, která se skládá pouze z řetězce Unicode reprezentovaného pomocí struktury UNICODE_STRING udávajícího název a umístění souboru ovladače. Úspěch operace se dozvítí z návratové hodnoty NTSTATUS.

Výpis 3.10: Načtení ovladače pomocí volání NtSetSystemInformation

```
BOOL ntssiLoadDriver(PWCHAR DriverName)  
{  
    BOOL ret = FALSE;  
    UNICODE_STRING uFullName;  
    NTSTATUS status = STATUS_UNSUCCESSFUL;  
  
    ret = _PrepareFullName(DriverName, NTSSI_NAME_PREFIX, &uFullName);  
    if (ret) {  
        status = _NtSetSystemInformation(SystemExtendServiceTableInformation,  
            &uFullName,  
            sizeof(UNICODE_STRING));  
        ret = status == STATUS_SUCCESS;  
        _FreeFullName(&uFullName);  
    }  
  
    return ret;  
}
```

Upozornění: Ovladač načtený tímto způsobem se celý nachází ve stránkované paměti a nemůže standardními cestami provádět některé běžné úkony jako například vytváření virtuálních zařízení za účelem komunikace s aplikacemi běžícími v uživatelském režimu.

Jednoduchý příklad: Klasické „Hello World!“

Práce s ovladači pomocí utility drv

Výše popsané metody práce s ovladači jádra naleznete na internetových stránkách knihy implementované v konzolové aplikaci `drv`. Pomocí tohoto programu a příkazového řádku Windows můžete snadno instalovat vlastní ovladače a načítat je do jádra systému. Program se ovládá následujícími příkazy:

```
drv -scm install <jmeno_sluzby> <jmeno_souboru>
drv -scm load <jmeno_sluzby>
drv -scm unload <jmeno_sluzby>
drv -scm uninstall <jmeno_sluzby>
drv -ntld install <jmeno_sluzby> <jmeno_souboru>
drv -ntld load <jmeno_sluzby>
drv -ntld unload <jmeno_sluzby>
drv -ntld uninstall <jmeno_sluzby>
drv -ntssi load <jmeno_souboru>
```

První parametr udává, kterou metodu má program použít (`scm` – správce služeb, `ntld` – nativní funkci `NtLoadDriver`, `ntssi` – nativní funkci `NtSetSystemInformation`). Podle hodnoty druhého se utilita rozhoduje, jakou akci provést. Nativní API funkce `NtSetSystemInformation` podporuje pouze načtení ovladače do jádra, ostatní způsoby vyžadují před vlastním načtením vytvoření služby, která ovladač popíše.

Web: <http://www.jadro-windows.cz/projekty/driv>

3

Vývoj ovladačů
základních
jádra

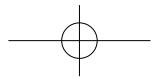
Jednoduchý příklad: Klasické „Hello World!“

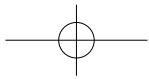
V mnoha publikacích narazíte na ukázkové příklady, pro které se vžilo označení „Hello World!“ Cílem ukázek tohoto typu je většinou nějakým zajímavým způsobem vypsat onto anglické sousloví na obrazovku. Například zobrazením textu v dialogovém okně. O tento typ ukázky nebudeste ochuzeni ani v této knize, protože dobře poslouží k ilustraci základní architektury ovladače jádra.

Web: <http://www.jadro-windows.cz/projekty/hello>

Ovladač `hello.sys` se skládá ze tří částí – souboru `MAKEFILE` se standardním obsahem, souboru `SOURCES` s instrukcemi pro překladač balíku WDK (výpis 3.11) a souboru `hello.c`, který obsahuje vlastní zdrojový kód (viz výpis 3.12).

Překladač se ze souboru `SOURCES` dozví, že má přeložit zdrojový kód v souboru `hello.c` (řádek 3) jako ovladač (řádek 2) se jménem `hello` (řádek 1). Linker ovladačům automaticky do jména souboru doplní příponu `.sys`.

Kapitola 3 Vývoj ovladačů jádra

Výpis 3.11: Soubor SOURCES

```
TARGETNAME=hello  
TARGETTYPE=DRIVER  
SOURCES= hello.c
```

Soubor hello.c obsahuje dvě rutiny – DriverEntry a DriverUnload. DriverEntry je analogií k funkcím main a WinMain známých z prostředí programování běžných aplikací. Systém této funkci předá řízení během načítání ovladače do jádra. Úkolem podprogramu je provést nezbytnou inicializaci, aby po svém načtení do jádra mohl ovladač okamžitě fungovat.

Výpis 3.12: Soubor hello.c

```
#include <ntddk.h>

VOID DriverUnload(PDRIVER_OBJECT DriverObject)
{
    DbgPrint ("Good Bye\n");
    return;
}

NTSTATUS DriverEntry (PDRIVER_OBJECT DriverObject,
    PUNICODE_STRING RegistryPath)
{
    NTSTATUS status = STATUS_UNSUCCESSFUL;

    DbgPrint("HELLO WORLD!\n");
    DriverObject->DriverUnload = DriverUnload;

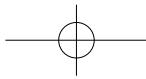
    status = STATUS_SUCCESS;
    return status;
}
```

Inicializace nemusí vždy proběhnout úspěšně. Proto pokud DriverEntry vrátí hodnotu NTSTATUS odpovídající chybě, načtení ovladače do jádra skončí nezdarem.

DriverEntry akceptuje dva parametry – adresu struktury DRIVER_OBJECT, která reprezentuje ovladač jako entitu v jádře a obsahuje veškeré informace a nastavení, a úplný název klíče služby, jež ovladač reprezentuje.

Poznámka: Pokud ovladač dostanete do jádra pomocí výše popsané nativní funkce NtSetSystemInformation, rutina DriverEntry obdrží oba parametry nastavené na hodnotu NULL. Takto zavedený ovladač nemá žádnou strukturu DRIVER_OBJECT, která by jej v jádře reprezentovala, ani službu, jež by jej zastupovala ve správci služeb. Navíc je celý soubor ovladače tvořen stránkovánou pamětí, jak uvádí poznámka výše.

Krom ladicího výpisu „HELLO WORLD!“ provádí rutina DriverEntry velmi důležitou věc – umožňuje ovladač uvolnit z paměti za běhu operačního systému. Při povídání o službách jste se dozvěděli, že okolí jim může zasílat různé požadavky, kterým služby ale nemusí vyhovět. Něco podobného platí i pro ovladače. Nemusí dovolit své odstranění z paměti jádra.

Několik poznámek k ladění ovladačů

Ovladač lze dynamicky uvolnit z jádra právě tehdy, když má nastavenou proceduru, které systém předá řízení během odstraňování z paměti. Tato rutina se často nazývá DriverUnload a její úkol je opačný k úkolu funkce DriverEntry – uvolnit všechny prostředky, jenž ovladač používal během své přítomnosti v jádře. Adresa této rutiny se musí nastavit do položky DriverUnload struktury DRIVER_OBJECT. Na rozdíl od DriverEntry, která má přímý vliv na úspěch zavedení ovladače do jádra, tato „uklízecí“ procedura nemůže nijak ovlivnit úspěch či neúspěch jeho odstranění.

Protože inicializace ovladače hello.sys spočívá pouze v nastavení „uklízecí“ procedury a ve vypsání známého anglického sousloví, DriverUnload nemá co uklízet a pouze vypíše řetězec „Good Bye“.

Ovladače nemohou snadno zobrazovat textové řetězce na obrazovku například pomocí dialogových oken. Nejjednodušším způsobem je použití ladicích funkcí, mezi které patří DbgPrint, jež pošle zadaný řetězec debuggeru jádra, je-li v systému přítomen.

Volání DbgPrint lze monitorovat i s pomocí jednoduché aplikace DebugView, kterou najeznete na serveru www.sysinternals.com, nebo internetových stránkách této knihy. Pro zachytávání volání DbgPrint je nutné program spustit s administrátorskými právy a v menu View zaškrtnout položky **Capture Kernel** (zachytávat události jádra) a **Enable Verbose Kernel Output** (povolit čitelné zobrazování ladicích výpisů jádra). Po načtení ovladače hello.sys do jádra a jeho následném odstranění uvidíte v bílém poli programu něco podobného obrázku 3.6. K práci s ovladačem můžete využít program drv.exe popsaném na konci předchozího oddílu. Ukázku zavedení ovladače do jádra a jeho následného odstranění pomocí této utility vidíte na obrázku 3.7.

DebugView on \MARTIN-5CAB6BE3 (local)		
#	Time	Debug Print
0	0.0000000	DriverEntry(DriverObject=F85DC760; RegistryPath=F8046000)
1	0.00000307	HELLO WORLD!
2	0.00000587	DriverEntry(-): 0x0
3	28.16460609	DriverUnload(DriverObject=F85DC760)
4	28.16460800	Good Bye
5	28.16460991	DriverUnload(-)

Obrázek 3.6: Projevy ovladače hello.sys v programu DebugView

3

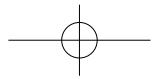
Vývoj ovladačů
základního

Několik poznámek k ladění ovladačů

K ladění běžných aplikací většinou stačí program zvaný debugger, který umožňuje na specifických místech běhu aplikace zastavit, krokovat či prohlížet aktuální hodnoty proměnných, což velmi pomáhá při odhalování nejrůznějších chyb. Debugger je aplikace jako každá jiná – běží v uživatelském režimu a pouze využívá podpory pro ladění, kterou systém Windows disponuje.

Pro ladění ovladačů obyčejný debugger nestačí, protože ovladače běží v režimu jádra a některé akce, které provádějí, snadno kontrolovat nelze. Metody na odhalování chyb ale existují.

Mezi nejúčinnější metody patří prevence. Než vámi vytvořený ovladač pustíte do jádra operačního systému, pečlivě si pročtěte celý zdrojový kód a přemýšlejte, za jakých okolností bude systém jeho jednotlivé části vykonávat a jestli nemůže dojít k uváznutí (deadlock) či špatné manipulaci se sdílenými daty. Nedělejte unáhlené předpoklady, že některé kusy kódu fungují správně, protože jsou krátké a provádějí pouze jednoduché operace. Chyba se často vyskytuje právě v nich. Ačkoliv se tato technika může jevit jako velmi zdlouhavá a otravná, překvapivě ušetří spoustu času a vede k odhalení řady malých chyb.


```
C:\hello>drv scm instaluj hello c:\hello\hello.sys
Operace dokoncena uspesne!
C:\hello>drv scm nacti hello
Operace dokoncena uspesne!
C:\hello>drv scm uvolni hello
Operace dokoncena uspesne!
C:\hello>drv scm odinstaluj hello
Operace dokoncena uspesne!
C:\hello>
```

Obrázek 3.7: Použití drv.exe k manipulaci s ovladačem hello.sys

Další způsob, jak se vyhnout dlouhému ladění, spočívá v přesunutí složitosti řešeného problému z režimu jádra do uživatelské aplikace. Struktura ovladače se tak velmi zjednoduší a ladění aplikace lze provést standardními postupy. Ovladač pak funguje pouze jako prodloužená ruka aplikace – umožňuje jí provádět jinak zakázané operace.

Prevence není nikdy stoprocentně účinná. Nemusí odhalit problémy složitějšího charakteru, které se projeví jen za velmi specifických podmínek. Jedná se například o chyby, jež se objeví pouze při specifickém pořadí plánování vláken na procesoru. Pro jejich odhalení je potřeba použít prostředky umožňující chování ovladače sledovat v reálném čase.

DbgPrint

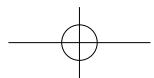
Na rozdíl od obyčejných programů ovladače nemohou jednoduše zobrazovat dialogová okna se zprávami, aby oznamovaly svůj aktuální stav. Mohou ale využívat rutiny `DbgPrint`, která (podobně jako funkce `OutputDebugString` z rozhraní Windows API) pošle zadaný text debuggeru.

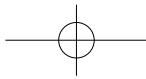
Debuggery jádra umožňují při ladění ovladačů používat podobné postupy jako při ladění aplikací. Dokáží umisťovat breakpointy a prohlížet obsah paměti. Jejich ovládání je méně přívětivé, protože nemohou využívat většiny služeb jádra. Musí totiž běžet na nižší úrovni než většina ovladačů, aby mohly kontrolovat jejich běh. Proto některé mechanismy jádra obcházejí a činí operační systém méně stabilním.

Pro monitorování volání funkce `DbgPrint` nepotřebujete plnohodnotný debugger jádra. Postačující práci odvede i utilita `DebugView`, která pouze zobrazuje výstupy z funkcí, jako je právě `DbgPrint` či `OutputDebugString` a jejíž grafické uživatelské rozhraní je viděli na obrázku 3.6.

DbgPrintEx

Tato rutina plní stejnou úlohu jako `DbgPrint`, navíc dovoluje volajícímu určit, jaký typ danou zprávu posílá a jak je tato zpráva závažná; zda jde o pouhou informaci, nebo došlo k závažnému problému. Deklaraci rutiny vidíte na výpisu 3.13.

Několik poznámek k ladění ovladačů

Výpis 3.13: Deklarace funkce DbgPrintEx

```
NTSTATUS __cdecl DbgPrintEx(  
    ULONG ComponentId,  
    ULONG Level,  
    PCSTR Format,  
    ... arguments);
```

Hodnota parametru ComponentId určuje typ ovladače, který zprávu zasílá. Možné hodnoty vidíte v tabulce 3.4. Parametr Level určuje závažnost zprávy. Povoleny jsou libovolné hodnoty, doporučuje se ale používat pouze následující:

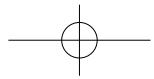
- **DPFLTR_ERROR_LEVEL (0)** – závažná chyba,
- **DPFLTR_WARNING_LEVEL (1)** – varování,
- **DPFLTR_TRACE_LEVEL (2)** – oznámení o vykonávání určité části kódu (například určité funkce),
- **DPFLTR_INFO_LEVEL (3)** – nezávažné oznámení jiného druhu.

Ostatní parametry mají stejný význam jako v případě funkce DbgPrint či jiných rutin určených pro formátování řetězců (například printf). Funkce indikuje úspěch vrácením hodnoty typu NTSTATUS.

Tabulka 3.4: Hodnoty parametru ComponentId funkce DbgPrintEx a jejich význam

Konstanta	Název komponenty	Popis
DPFLTR_IHVVIDEO_ID	IHVVIDEO	Ovladač videa.
DPFLTR_IHVAUDIO_ID	IHVAUDIO	Ovladač zvuku.
DPFLTR_IHVNETWORK_ID	IHVNETWORK	Síťový ovladač.
DPFLTR_IHVSTREAMING_ID	IHVSTREAMING	Ovladač pracující s proudem dat (například dekódující proud zvukových dat).
DPFLTR_IHVBUS_ID	IHVBUS	Ovladač sběrnice.
DPFLTR_IHVDRIVER_ID	IHVDRIVER	Jiný typ ovladače.

Windows dovoluje jednotlivé zprávy na základě hodnot parametrů ComponentId a Level filtrovat; debuggeru doručují jen zprávy s určitými kombinacemi těchto hodnot. Konkrétní nastavení filtrování lze provést buď přímo v debuggerem modifikací daného nastavení přímo v paměti jádra, nebo změnou hodnot klíče HKEY_LOCAL_MACHINE\SYSTEM\CurrentControlSet\Control\Session Manager\Debug Print Filter. Tento klíč obsahuje hodnoty typu DWORD. Název hodnoty odpovídá názvu komponenty (viz druhý sloupec tabulky 3.4), data jsou interpretována jako bitová maska určující, jak závažné zprávy od daného typu ovladače (závažnost zprávy se posuzuje podle hodnoty parametru Level) bude systém zasílat. Změna tohoto klíče se do nastavení filtrování promítne až po restartu počítače, protože si operační systém tento klíč čte pouze během svého startu. Změna přímo v paměti jádra se projeví okamžitě.

Rozhodování, zda bude zpráva zaslána debuggeru, probíhá následovně:

- Z hodnoty parametru `Level` systém vypočítá bitovou masku. Hodnota mezi 0 a 31 včetně odpovídá masce s pouze jedním bitem nastaveným na jedničku. Jedná se o danou mocninu dvojky. Například hodnota 5 znamená masku $0x00000020 = 32 = 2^5$. Ostatní hodnoty parametru `Level` nejsou nijak transformovány a systém je interpretuje přímo jako bitovou masku.
- Následně jádro provede logický součin (operace AND) masky z předchozího kroku s maskou nastavení filtrování zpráv příslušné komponenty logickým součtem (operace OR) zkombinovanou s maskou WIN2000. Maska příslušné komponenty je při startu systému načtena z registru z výše jmenovaného klíče a může být později přímo upravena debuggerem jádra. Pokud je výsledkem nenulové číslo, zpráva je debuggeru poslána. V opačném případě zaniká. Pokud bitová maska pro danou komponentu neexistuje, jádra její hodnotu uvažuje jako nulovou a po operaci logického součtu nabude hodnoty masky WIN2000.

Poznámka: Maska WIN2000 má ve výchozím nastavení hodnotu 0x1. Protože je vždy zkombinována s maskou nastavení filtrování určité komponenty, zajistuje, že nejnižší bit odpovídající úrovni `DPLFLTR_ERROR_LEVEL` bude vždy nastaven na jedničku, a tak hlášení o závažných chybách budou odeslány debuggeru i v případě, že nastavení filtrování pro příslušnou komponentu by takové jejich odesílání nepovolovalo.

Od Windows Vista se volání `DbgPrint` chová stejně jako volání `DbgPrintEx` s parametrem `ComponentId DFLTR_DEFAULT_ID` a hodnotou `Level DPLFLTR_INFO_LEVEL`. Na starších verzích operačního systému `DbgPrint` vždy posílá zprávy debuggeru.

Tip: Program `DebugView`, který naleznete na stránce www.sysinternals.com, zobrazuje zprávy nehledě na nastavení filtrování v operačním systému. Při zaškrtnuté volbě **Pass Through** v menu **Options** všechny obdržené zprávy přeposílá dále debuggeru jádra a k filtrování vůbec nedochází.

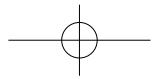
ASSERT

Makro `ASSERT` slouží testování invariantů a různých podmínek během vykonávání kódu ovladače. Jeho syntaxe je následující:

`ASSERT(Vyraz)`

Vyhodnotí-li se obsah výrazu `Vyraz` na TRUE, makro nedělá nic. V opačném případě pošle zprávu debuggeru jádra. V této zprávě najdete název souboru zdrojového kódu a číslo řádky, kde se dané makro nachází, a také text výrazu, který se vyhodnotil na FALSE. Makro slouží k ověření, že při vykonávání daného kódu platí ještě další podmínky, které ale nejsou testovány pomocí konstrukcí if, protože platnost těchto podmínek je dána implicitně – jinak řečeno, ve finální verzi ovladače takové podmínky platí vždy.

Ve finální verzi ovladače se tedy všechna použití makra `ASSERT` vyhodnotí na TRUE, takže nedochází k odesílání zpráv debuggeru. Makro má výše popsanou sémantiku pouze v případě překladu ovladače v prostředí `Checked build`, kdy má symbol `DBG` hodnotu 1. V prostředí `Free build`, kde symbol `DBG` má hodnotu 0, nebo není vůbec definován, se makra `ASSERT` nezahr-

Několik poznámek k ladění ovladačů

nují do vygenerovaného binárního souboru .sys. Překladač se chová tak, jako by ve zdrojovém kódu vůbec nebyla napsána.

KdPrint a KdPrintEx

Tato makra se v případě překladu zdrojového kódu v prostředí Checked build chovají jako rutiny DbgPrint a DbgPrintEx. Pokud ovladač překládáte v prostředí Free build, překladač tato makra ignoruje. Chová se tedy podobně jako v případě makra ASSERT. Na rozdíl od volání ostatních funkcí a maker, seznam parametrů pro KdPrint a KdPrintEx musíte uvádět ve dvojitých kulatých závorkách, například takto:

```
KdPrint(("Testovaci ladici vypis\n"));
```

Důvodem této nutnosti je implementace těchto maker v hlavičkových souborech balíku Windows Driver Kit.

WinDbg

Pokud výpisy z DbgPrint k identifikaci problému nestačí, můžete zkusit plnohodnotný debugger jádra. Jedním z nich je program WinDbg, který naleznete v balíku Debugging Tools For Windows, jenž se standardně instaluje společně s WDK. Tento debugger umožňuje za běhu prohlížet a upravovat obsah paměti jádra. Krokování a breakpoints v režimu jádra však nepodporuje lokálně. Abyste mohli ovladač krokovat, musíte jej pustit na jiném (třeba i virtuálním) počítači, na který se potom například pomocí pojmenované roury či sériového portu připojíte.

Protože plně nepodporuje lokální ladění jádra, nemusí tato aplikace ani obcházet mechanismy, čímž nesnižuje stabilitu celého systému. Grafické uživatelské rozhraní debuggeru vidíte na obrázku 3.8.

Pokud hledaná chyba ovladače způsobuje modrou obrazovku smrti, systém většinou na disk ukládá obsah paměti jádra v okamžiku zjištění problému – tzv. crash dump. WinDbg dokáže tyto výpisy paměti při selhání analyzovat, a tak můžete vědět přesně, kde chyba nastala, aniž byste potřebovali druhý stroj, i když třeba jen virtuální.

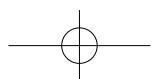
Obsluha WinDbg není nejpříjemnější – program se ovládá podobně jako příkazová řádka. Pro diagnostiku většiny problémů s ovladači ale vystačíte jen s několika málo příkazy, které popisují následující odstavce.

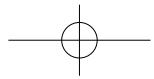
WinDbg umí pracovat s údaji v souborech .pdb, které obsahují například názvy a umístění proměnných, datových typů a podprogramů. Tyto informace jsou dostupné i pro hlavní moduly jádra (ntoskrnl.exe, hal.dll, win32k.sys) a nachází se na stránkách Microsoftu.

Pro korektní nastavení ladicích symbolů stačí v menu File zvolit položku Symbol Path... a do textového pole vyplnit adresu serveru, která zní

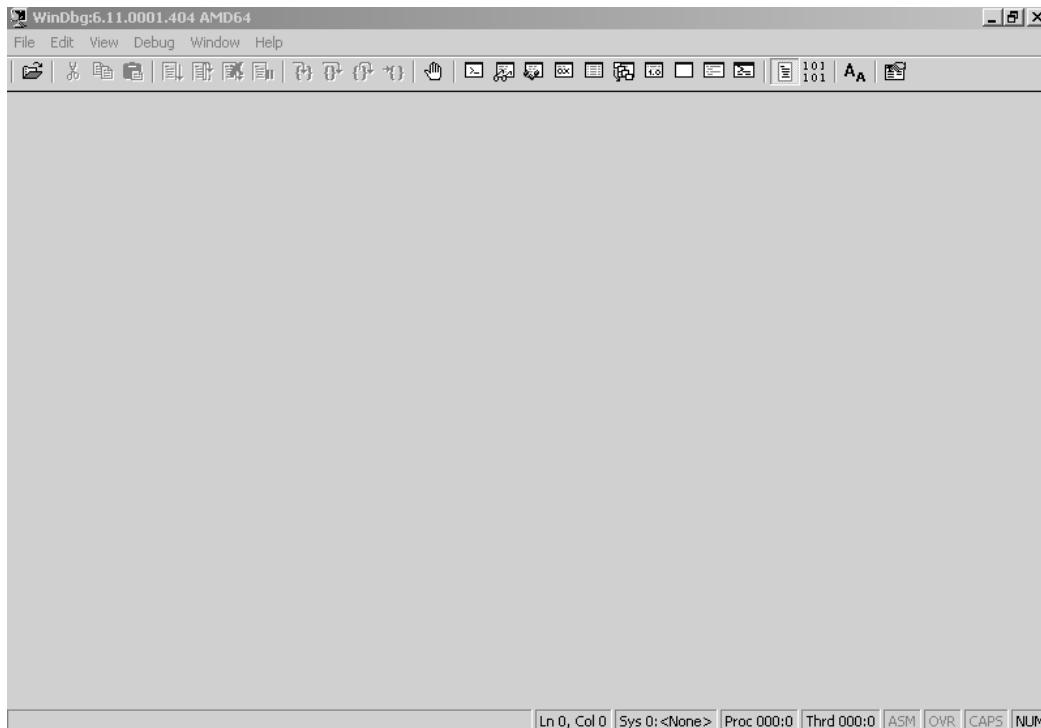
```
srv*DownstreamStore*http://msdl.microsoft.com/download/symbols
```

WinDbg z tohoto serveru stahuje ladicí informace k těm souborům, jež zrovna potřebuje. Po správné konfiguraci symbolů můžete začít s vlastní analýzou souboru crash dump.

Kapitola 3 Vývoj ovladačů jádra

Obrázek 3.8: Uživatelské rozhraní programu WinDbg

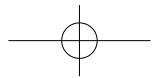
Poznámka: Pokud váš počítač není během práce s debuggerem připojen k Internetu, můžete si ladící informace k většině ovladačů od Microsoftu stáhnout na disk a do textového pole ve WinDbg vyplnit jejich umístění.

Po otevření souboru crash dump (File – Open Crash dump...) WinDbg automaticky vykoná příkaz !analyze, který provede zběžný průzkum výpisu paměti. Dozvíte se kód chyby, která modrou obrazovku způsobila, a název ovladače, v němž vznikla.

Podrobnější informace vypíše příkaz !analyze s parametrem -v. Debugger zobrazí krátký text, který popisuje nejčastější příčiny vzniku dané chyby a význam parametrů. Program také vypíše hodnoty registrů procesoru a stav zásobníku volání v době pádu. Tak se dozvíté, v jaké rutině k chybě došlo. WinDbg se snaží všechny adresy v paměti překládat pomocí ladících symbolů na jména proměnných a funkcí. Pokud najde i zdrojový kód ovladače, zobrazí číslo řádky, na kterém došlo k volání určité rutiny. Pro některé chyby zobrazuje přímo výpis zdrojového kódu.

Pokud informace poskytnuté příkazem !analyze -v nejsou dostatečné, můžete použít některé z následujících příkazů:

- dt <typ> [adresa] – zobrazí strukturu zadанého datového typu. Pokud uvedete i nepovinný parametr adresa, pokusí se obsah paměti na této adrese interpretovat jako obsah položek zadaného datového typu. Tento příkaz se hodí nejenom na zjišťování obsahu paměti, ale i na zkoumání datových struktur samotného operačního systému. Podmínkou je mít správně nastavenou cestu k souborům se symboly. Na obrázku 3.9 vidíte několik ukázků použití.

Několik poznámek k ladění ovladačů

Dump E:\matousec\0Ax64\wfp-interactiveterrors-poc\0An32\Debug\MEMORY.DMP - WinDbg:6.11.0001.404 AMD64

File Edit View Debug Window Help

Command

```
IMAGE_NAME: callout.sys
```

DEBUG_FLR_IMAGE_TIMESTAMP: 4b813f63

FAILURE_BUCKET_ID: 0xD1_callout+264d

BUCKET_ID: 0xD1_callout+264d

Followup: MachineOwner

kd> dt nt!_UNICODE_STRING
+0x000 Length : Uint2B
+0x002 MaximumLength : Uint2B
+0x004 Buffer : Ptr32 Uint2B
kd> dt nt!_DRIVER_OBJECT
+0x000 Type : Int2B
+0x002 Size : Int2B
+0x004 DeviceObject : Ptr32 _DEVICE_OBJECT
+0x008 Flags : Uint4B
+0x00c DriverStart : Ptr32 Void
+0x010 DriverSize : Uint4B
+0x014 DriverSection : Ptr32 Void
+0x018 DriverExtension : Ptr32 _DRIVER_EXTENSION
+0x01c DriverName : _UNICODE_STRING
+0x024 HardwareDatabase : Ptr32 _UNICODE_STRING
+0x028 FastIoDispatch : Ptr32 _FAST_IO_DISPATCH
+0x02c DriverInit : Ptr32 long
+0x030 DriverStartIo : Ptr32 void
+0x034 DriverUnload : Ptr32 void
+0x038 MajorFunction : [28] Ptr32 long

Ln 0, Col 0 Sys 0:E:\mato Proc 000:0 Thrd 000:0 ASM OVR CAPS NUM

Obrázek 3.9: Příklad použití příkazu dt

- !process – zobrazí informace o běžících procesech v době selhání (viz obrázek 3.10).

Dump E:\matousec\0Ax64\wfp-interactiveterrors-poc\0An32\Debug\MEMORY.DMP - WinDbg:6.11.0001.404 AMD64

File Edit View Debug Window Help

Command

```
kd> !process  
PROCESS 82b34d90 SessionId: none Cid: 0004 Peb: 00000000 ParentCid: 0000  
DirBase: 00122000 ObjectTable: 858002a0 HandleCount: 523.  
Image: System  
VadRoot 8709ad30 Vads 1115 Clone 0 Private 2250. Modified 12557. Locked 0.  
DeviceMap 85808ba0  
Token: 85903900  
Elapsed Time: 00:10:12.921  
User Time: 00:00:00.000  
Kernel Time: 00:00:01.390  
QuotaPoolUsage[PagedPool]: 0  
QuotaPoolUsage[NonPagedPool]: 0  
Working Set Sizes (now,min,max): (1152, 0, 0) (4608KB, 0KB, 0KB)  
Peak Working Set Size: 2873  
Virtual Size: 10 Mb  
Peak Virtual Size: 14 Mb  
Page Fault Count: 17414  
Memory Priority: BACKGROUND  
Base Priority: 8  
Commit Charge: 2260
```

THREAD 82b34ae8 Cid 0004.0008 Peb: 00000000 Win32 Thread: 00000000 WAIT: (WrFreePage) Ke: 81912180 NotificationEvent

THREAD 82b59d78 Cid 0004.0010 Peb: 00000000 Win32 Thread: 00000000 WAIT: (Executive) Ke: 81909570 SynchronizationEvent

THREAD 82b59ad0 Cid 0004.0014 Peb: 00000000 Win32 Thread: 00000000 WAIT: (Executive) Ke: 81909ac0 Semaphore Limit 0x7fffff

THREAD 82b59828 Cid 0004.0018 Peb: 00000000 Win32 Thread: 00000000 WAIT: (Executive) Ke:

Ln 0, Col 0 Sys 0:E:\mato Proc 000:0 Thrd 000:0 ASM OVR CAPS NUM

Obrázek 3.10: Příkaz !process

- !thread – zobrazí informace o vláknu, které selhání způsobilo. Dozvíte se i údaje o procesu, jemuž patří. Ukázkový výpis vidíte na obrázku 3.11.

Kapitola 3 Vývoj ovladačů jádra

```
Dump E:\matousec\OAx64\wfp-interractive\errors-poc\OAn32\Debug\MEMORY.DMP - WinDbg:6.11.0001.404 AMD64
File Edit View Debug Window Help
Command
THREAD 831c6c58 Cid 0004.0c1c Teb: 00000000 Win32Thread: 00000000 WAIT: (WrQueue) Kernel
83200f00 QueueObject

kd> !thread
THREAD 82b7ead0 Cid 0004.0044 Teb: 00000000 Win32Thread: 00000000 RUNNING on processor 0
Not impersonating
DeviceMap 85808ba0
Owning Process 82b34d90 Image: System
Attached Process N/A Image: N/A
Wait Start TickCount 39280 Ticks: 1 (0:00:00:00.015)
Context Switch Count 5317
UserTime 00:00:00.000
KernelTime 00:00:03.187
Win32 Start Address nt!ExpWorkerThread (0x81878ec3)
Stack Init 84c71000 Current 84c70c18 Base 84c71000 Limit 84c6e000 Call 0
Priority 13 BasePriority 12 PriorityDecrement 0 IoPriority 2 PagePriority 5
ChildEBP RetAddr Args to Child
84c70bb8 88cc3b69 badb0d00 00000000 00000000 nt!KiTrap0E+0x2ac (FPO: [0,0] TrapFrame @ 84c70bb8)
84c70c3c 88cc3185 92ecebb0 83282958 832856d0 tcpip!WfpAlepDeleteRemoteEndpoint+0x26 (FPO: [1,1,4])
84c70c7c 88cc31d5 c0000022 83207ee8 83277444 tcpip!WfpAlepHandleSendCompletion+0x78 (FPO: [2,10,4])
84c70c9c 88cc2c5e 832856d0 00000000 83197cb0 tcpip!WfpAlepAuthorizeSendCompletion+0x2f (FPO: [2,1,4])
84c70cd0 917c664d 832856d0 00000000 818fdfe7c tcpip!WfpAlepCompleteOperation+0x6a (FPO: [2,8,4])
WARNING: Stack unwind information not available. Following frames may be wrong.
84c70d30 8198c872 83296928 83277008 82b7ead0 callout+0x264d
84c70d44 81878fc0 83197cb0 00000000 82b7ead0 nt!IopProcessWorkItem+0x23
84c70d7c 81a25544 83197cb0 84c7b680 00000000 nt!ExpWorkerThread+0xfd
84c70dc0 8189162e 81878ec3 00000001 00000000 nt!PspSystemThreadStartup+0x9d
00000000 00000000 00000000 00000000 nt!KiThreadStartup+0x16

Ln 0, Col 0 Sys 0:E:\mato Proc 000:0 Thrd 000:0 ASM OVR CAPS NUM
```

Obrázek 3.11: Příkaz !thread

```
Dump E:\matousec\OAx64\wfp-interractive\errors-poc\OAn32\Debug\MEMORY.DMP - WinDbg:6.11.0001.404 AMD64
File Edit View Debug Window Help
Command
IMAGE_NAME: callout.sys
DEBUG_FLR_IMAGE_TIMESTAMP: 4b813f63
FAILURE_BUCKET_ID: 0xD1_callout+264d
BUCKET_ID: 0xD1_callout+264d
Followup: MachineOwner
_____
kd> u nt!KeStackAttachProcess
nt!KeStackAttachProcess:
818b3582 8bff    mov     edi,edi
818b3584 55      push    ebp
818b3585 8bec    mov     ebp,esp
818b3587 83ec10  sub    esp,10h
818b3588 56      push    esi
818b358b 648b3524010000 mov    esi,dword ptr fs:[124h]
818b3592 6664a1bala0000 mov    ax,word ptr fs:[00001ABAh]
818b3599 6685c0  test   ax,ax
kd> u nt!KeAttachProcess
nt!KeAttachProcess:
8181e3a6 8bff    mov     edi,edi
8181e3a8 55      push    ebp
8181e3a9 8bec    mov     ebp,esp
8181e3ab 83e4f8  and    esp,0FFFFFF8h
8181e3ae 83ec0c  sub    esp,0Ch
8181e3b1 56      push    esi
8181e3b2 648b3524010000 mov    esi,dword ptr fs:[124h]
8181e3b9 8b4e48  mov    ecx,dword ptr [esi+48h]

Ln 0, Col 0 Sys 0:E:\mato Proc 000:0 Thrd 000:0 ASM OVR CAPS NUM
```

Obrázek 3.12: Příkaz u

Modrá obrazovka smrti

- u <adresa> – interpretuje obsah paměti na zadané adrese jako instrukce procesoru. Jako adresu můžete zadat i jméno funkce. Pokud je cesta k souborům PDB dobré nastavena, program si jméno na adresu sám převede. Příklad najdete na obrázku 3.12.
- db, dw, dd – vypíše obsah paměti na zadané adrese jako posloupnost bajtů, slov či dvojslov (viz obrázek 3.13).

```
Dump E:\matousec\0Ax64\wfp-interactive\errors-poc\0An32\Debug\MEMORY.DMP - WinDbg:6.11.0001.404 AMD64
File Edit View Debug Window Help
Command
8181e3ae 83ec0c      sub    esp, 0Ch
8181e3b1 56          push   esi
8181e3b2 648b3524010000 mov    esi,dword ptr fs:[124h]
8181e3b3 8b4e48      mov    ecx,dword ptr [esi+48h]
kd> dd nt!KeServiceDescriptorTable
81931b00 818807b4 00000000 0000018e 81880df0
81931b10 00000000 00000000 00000000 00000000
81931b20 00000021 82b839d0 e57a42bd d6bf94d5
81931b30 00000200 82b80bf0 00000000 00000000
81931b40 818807b4 00000000 0000018e 81880df0
81931b50 8f7cb000 00000000 00000304 8f7cbf20
81931b60 82b80a80 82b80630 82b80910 82b807a0
81931b70 00000000 82b804c0 00000000 00000000
kd> db nt!KeServiceDescriptorTable
81931b00 b4 07 88 81 00 00 00 00-8e 01 00 00 f0 0d 88 81 . . . .
81931b10 00 00 00 00 00 00 00-00 00 00 00 00 00 00 00 00
81931b20 21 00 00 00 d0 39 b8 82-bd 42 7a e5 d5 94 bf d6 ! . . . 9 . Bz . .
81931b30 00 02 00 00 f0 0b b8 82-00 00 00 00 00 00 00 00 00
81931b40 b4 07 88 81 00 00 00 00-8e 01 00 00 f0 0d 88 81 . . . .
81931b50 00 b0 7c 8f 00 00 00 00-04 03 00 00 20 bf 7c 8f . . . .
81931b60 80 0a b8 82 30 06 b8 82-10 09 b8 82 a0 07 b8 82 . . . 0 . .
81931b70 00 00 00 00 c0 04 b8 82-00 00 00 00 00 00 00 00 00
kd> dw nt!KeServiceDescriptorTable
81931b00 07b4 8188 0000 0000 018e 0000 0df0 8188
81931b10 0000 0000 0000 0000 0000 0000 0000 0000
81931b20 0021 0000 39d0 82b8 42bd e57a 94d5 d6bf
81931b30 0200 0000 0bf0 82b8 0000 0000 0000 0000
81931b40 07b4 8188 0000 0000 018e 0000 0df0 8188
81931b50 b000 8f7c 0000 0000 0304 0000 bf20 8f7c
81931b60 0a80 82b8 0630 82b8 0910 82b8 07a0 82b8
81931b70 0000 0000 04c0 82b8 0000 0000 0000 0000
Ln 0, Col 0 | Sys 0:E:\mato | Proc 000:0 | Thrd 000:0 | ASM | OVR | CAPS | NUM
```

Obrázek 3.13: Příkazy db, dw a dd

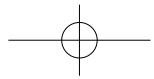
Tip: Seznam všech příkazů a jejich podrobný popis najdete v návodě k programu. Zde jsou uvedeny pouze ty nejčastěji používané.

Modrá obrazovka smrti

Modrou obrazovku smrti (Blue Screen Of Death – BSOD) již některí uživatelé pamatuji z dob Windows 9x/Me. Systém tuto obrazovku zobrazí, pokud dojde k události neslučitelné s pokračováním v jeho činnosti. Tento oddíl se vám pokusí přiblížit okolnosti jejího vzniku a procesy, které probíhají během vypisování bílého textu na modré pozadí a po něm. Konkrétní ukázku takové modré obrazovky vidíte na obrázku 3.14.

Text modré obrazovky obsahuje informace o tom, co mohlo selhání způsobit a jak by se mu dalo do budoucna předejít. Protože příčin pádu může být velmi mnoho, tyto rady mají velmi obecný charakter, a tudíž nejsou příliš užitečné.

Naopak velmi užitečné informace se nachází v dolní části obrazovky, kde mimo chybového kódu za textem STOP:někdy najdete i název ovladače, jenž problém pravděpodobně způsobil.

Kapitola 3 Vývoj ovladačů jádra

Do horní části obrazovky systém někdy velkými písmeny oddělenými znakem podtržítka vypíše slovní označení pro daný kód chyby.

O probíhajícím výpisu obsahu paměti do stránkovacího souboru systém informuje na posledních rádcích. Pokud se tyto informace neobjeví, ukládání do stránkovacího souboru neproběhlo. Výpis stavu paměti při selhání lze následně použít k odhalení příčiny.

```
A problem has been detected and windows has been shut down to prevent damage  
to your computer.  
  
If this is the first time you've seen this Stop error screen,  
restart your computer. If this screen appears again, follow  
these steps:  
  
Check to be sure you have adequate disk space. If a driver is  
identified in the stop message, disable the driver or check  
with the manufacturer for driver updates. Try changing video  
adapters.  
  
Check with your hardware vendor for any BIOS updates. Disable  
BIOS memory options such as caching or shadowing. If you need  
to use Safe Mode to remove or disable components, restart your  
computer, press F8 to select Advanced startup options, and then  
select Safe Mode.  
  
Technical information:  
  
*** STOP: 0x0000008E (0xC0000005,0x8A4EC581,0x91F5F8F8,0x00000000)  
  
***      tcpip.sys - Address 8A4EC581 base at 8A4D3000, DateStamp 4a8573aa  
  
Collecting data for crash dump ...  
Initializing disk for crash dump ...  
Beginning dump of physical memory.  
Dumping physical memory to disk: 15
```

Obrázek 3.14: Modrá obrazovka smrti

Okolnosti vzniku

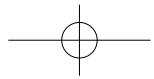
Když systém zjistí, že není něco v pořádku, vyvolá modrou obrazovku a ukončí svoji činnost. Důvodem může být jak selhání pevného disku či poškození konzistence samotného jádra, ale i drobná chyba v cizím ovladači, ze které by se systém teoreticky mohl zotavit. Včasním zastavením činnosti ale chce předejít možnému poškození hardware.

Pro detekci takových nebezpečných situací má systém zabudováno několik mechanismů. Například správce paměti dokáže označováním bloků paměti, se kterými pracuje, zjistit, že se nějaký ovladač pokusí uvolnit oblast, která mu nepatří. Dále jádro kontroluje, jak rychle probíhají určité kritické operace. Pokud zjistí, že některá z nich trvá moc dlouho, usoudí, že došlo k uvážnutí v nekonečné smyčce, a ukončí svoji činnost.

Průběh

Systém vyvolá modrou obrazovku pomocí interních funkcí, mezi které patří KeBugCheck a KeBugCheckEx. Těchto rutin mohou využít i programátoři ovladačů, pokud usoudí, že za určitých okolností systém prostě nemůže pokračovat v činnosti.

Poznámka: Někdy je vhodné modrou obrazovku smrti vyvolat, i když to okolnosti nevyžadují. Některé viry totiž při vypínání počítače normálním způsobem kontrolují, zda jsou stále zapsány v registech a na pevném disku tak, aby se znova spustily při příštím startu. Pokud však běh počítače ukončíte modrou obrazovkou, malware si nemůže ověřit prakticky nic.

Modrá obrazovka smrti

Hned po zavolání některé z výše zmíněných rutin systém provede několik kroků k tomu, aby bylo možné zaznamenat informace o selhání na disk. Nejprve pošle všem procesorům krom aktuálního požadavek na zablokování. Jestli se je zablokovat skutečně podařilo, už ale nekontroluje. Jádro se totiž nachází v nedefinovaném stavu, kdy již nelze použít žádných synchronizačních primitiv, protože by mohlo dojít k dalšímu selhání, jež by zamezilo výpisu dat o příčině toho původního na bezpečné místo na pevném disku. Systém si zároveň zajistí naprostou exkluzivitu aktuálního procesoru – aktuálně vykonávaný kód nemůže být ničím přerušen.

Jakmile má aktuální vlákno zaručen exkluzivní přístup k procesoru a k veškerému hardware, přepne monitor do textového režimu a vypíše známý text o tom, že došlo k selhání. Systém následně zapíše informace o chybě na disk, a pokud uživatel má zakázán automatický restart při selhání, procesor přejde do vykonávání nekonečné smyčky.

Během vypisování obsahu modré obrazovky se dostanou ke slovu i jiné ovladače než hlavní modul jádra, který obsahuje rutiny KeBugCheck a KeBugCheckEx. Každý ovladač si může zaregistrovat rutinu, již jádro předá řízení těsně po výpisu většiny textu na obrazovku. Rutina má ale vzhledem k nekonzistentnímu stavu systému velmi omezený repertoár možností. Základní omezení jsou tato:

- Nelze alokovat paměť – ani stránkovanou ani nestránkovanou.
- Nelze přistupovat ani k již alokované stránkované paměti. Nekonzistentní stav systému nedovoluje obsluhovat výpadky stránek.
- Není možné použít žádných synchronizačních mechanismů.
- Nelze volat drtivou většinu funkcí exportovaných jádrem.

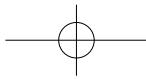
Co tedy taková rutina dělat může? Jediná užitečná možnost spočívá v předání důležitých informací perifernímu zařízení, například pevnému disku, což Windows opravdu udělají, jsou-li tak nakonfigurovány.

Jakmile systém zjistí všechny dostupné informace o selhání, nashromážděná data zapíše na disk, aby se na ně uživatel mohl později podívat. Údaje zapisuje do stránkovacího souboru, který se následně označí speciálním příznakem, aby při příštím startu systém věděl, že obsah souboru není bezcenný.

Během bootovací sekvence systém zkонтroluje, zda se ve stránkovacím souboru nenachází informace o předchozím selhání. Pokud ano, uloží je do předem nastaveného adresáře.

Z výše popsaného vyplývají následující důsledky:

- Pokud stránkovací soubor nemáte zapnutý, informace o selhání systému se na disk neu loží. Proto je rozumné u stránkovacího souboru nastavit alespoň minimální velikost, která se například u Windows XP rovná dvěma megabajtům.
- Nemělo by se stávat, aby se vypisované informace do stránkovacího souboru nevešly. Tudiž mějte tento soubor dost velký, aby k tomu nedocházelo. Pokud chcete vypisovat jen nejnuttnejší informace o selhání, bohatě stačí nastavit velikost na 2 MB. Pokud při selhání chcete vypisovat obsah celé paměti jádra, resp. veškeré fyzické paměti, stránkovací soubor by měl být tak velký, aby tyto informace pojal – výpis celé paměti jádra zabere často i pár set megabajtů.
- Pro vyjmutí informací o selhání ze stránkovacího souboru je nutné systém úspěšně na startovat do použitelného stavu, přinejhorším do nouzového režimu. Informace o selhání

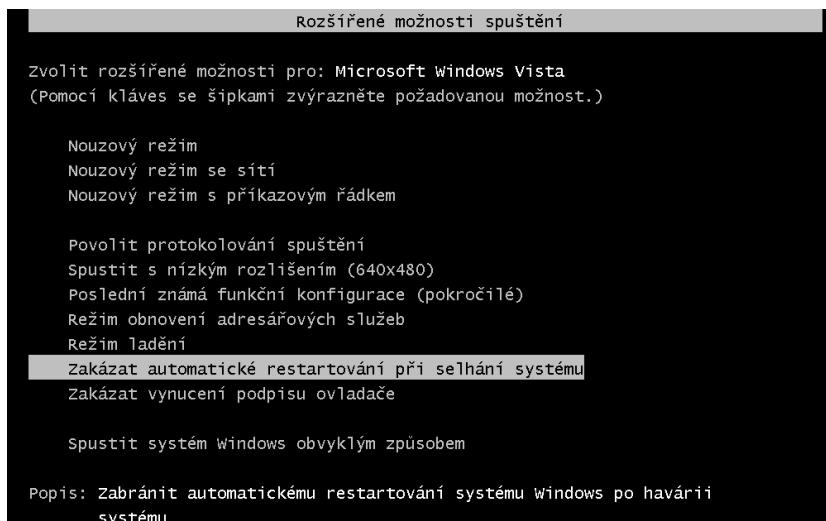

Kapitola 3 Vývoj ovladačů jádra

ní se ukládají do odděleného souboru až po zavedení celého jádra a spuštění procesu smss.exe.

- Pokud k selhání dojde v rané fázi zavádění jádra, kdy stránkovací soubor ještě neexistuje, nebo jej systém ještě neotevřel, informace o selhání se nikam neuloží.

Tip: Pokud k selhání dojde v rané fázi spouštění systému, můžete se po restartu těsně předtím, než se objeví logo Windows, stisknutím klávesy F8 dostat do hlavní nabídky zaváděče (viz obrázek 3.15). Z tohoto menu můžete krom jiného instruovat systém, aby se pokusil nastartovat do nouzového režimu, nebo restartování při selhání zakázat. Pokud restartování při selhání zakážete, systém zůstane „viset“ na modré obrazovce a vy máte čas poznamenat si údaje o chybě.

Obrázek 3.15: Hlavní menu zaváděče

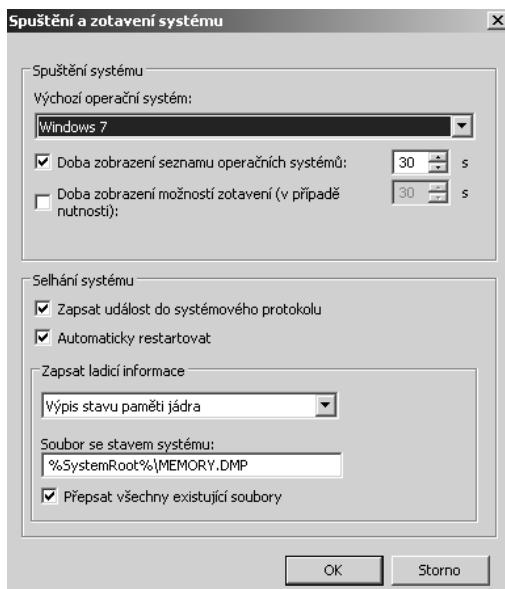
V případě, že se během startu systému objeví modrá obrazovka, vyplatí se vyzkoušet, zda nenaběhne alespoň nouzový režim či nouzový režim s prací v síti. V těchto režimech Windows používají jen ty nejnutnější ovladače a rezidentní ochrany bezpečnostních aplikací obvykle nejsou aktivní.

Nastavení výpisu příčin selhání

Všechna nastavení týkající se selhání nacházejí v jediném okně, které vidíte na obrázku 3.16. K tomuto dialogu se ve Windows XP dostanete spuštěním aplikace Systém v Ovládacích panelech. Následně vyberte záložku Upřesnit a v oblasti Spuštění a zotavení systému klepněte na tlačítko Nastavení. Na výšších verzích Windows je třeba v Ovládacích panelech klepnout na skupinu Systém a zabezpečení, dále na Systém a poté otevřít okno Upřesnit nastavení systému. Tím spustíte aplikaci, která se ve Windows XP skrývá pod ikonou Systém a další postup je shodný.

Pro chování při výskytu modré obrazovky smrti jsou důležité oblasti Selhání systému a Zapsat ladící informace. V první z nich můžete nastavit, zda si přejete, aby se zpráva o selhání objevila i v systémovém protokolu (Zapsat událost do systémového protokolu) a zda se má systém po dokončení všech úkonů spojených se svým pádem automaticky restartovat (položka Automaticky restartovat).

Modrá obrazovka smrti

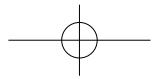

Obrázek 3.16: Okno nastavení chování při selhání

Tip: Při povoleném automatickém restartování může výpis modré obrazovky proběhnout tak rychle, že si jej ani nevšimnete, a celá situace se bude jevit jako náhlý restart. Proto se doporučuje automatické restartování zakázat. Tato volba byla zavedena hlavně kvůli serverům, které musí být schopné plnit požadavky klientů pokud možno neustále.

Oblast **Zapsat ladící informace** dovoluje nastavit, jak velký objem dat bude systém o selhání ukládat do stránkovacího souboru. Z těchto údajů se po příštém úspěšném startu vytvoří soubor s koncovkou .dmp, který systém uloží do umístění specifikovaného v poli **Soubor se stavem systému**. Množství vypisovaných informací lze ovlivnit zvolením jedné z následujících možností.

- **(Žádný)** – systém se nepokusí do stránkovacího souboru ukládat žádné informace o stavu.
- **Omezený výpis stavu paměti jádra (256 KB)** – do stránkovacího souboru se uloží pouze kód chyby, která selhání způsobila, a některé části paměti týkající se vlákna a procesu, v jejichž kontextu k ní došlo. Z těchto údajů lze krom aktuálního procesu a vlákna vyčist, jaká rutina selhání způsobila (ukládá se i zásobník volání aktuálního vlákna) a které ovladače se v době incidentu v jádře nacházely. Soubory DMP, které obsahují tuto špetku informací, mají velikost od 64 do 256 KB, a proto vám při tomto nastavení stačí i nejmenší velikost stránkovacího souboru. Běžně se nazývají minidumpy a ve výchozím nastavení se ukládají do složky Minidump v kořenovém adresáři instalace (například C:\Windows\Minidump).
- **Výpis paměti jádra** – systém vypíše do stránkovacího souboru veškerý obsah paměti jádra. Velikost výsledného souboru DMP se pohybuje v řádu stovek megabajtů; vyžaduje tedy větší stránkovací soubor. Velikost však plně vyvažuje množství informací, které v mnoha případech již umožňuje jednoznačně určit příčinu selhání. Soubor totiž obsahuje i paměť, v níž se nacházely kód a data jednotlivých ovladačů, a tudíž je možné provést kontrolu, zda některý z nich nebyl modifikován, což může ukazovat na přítomnost malware.

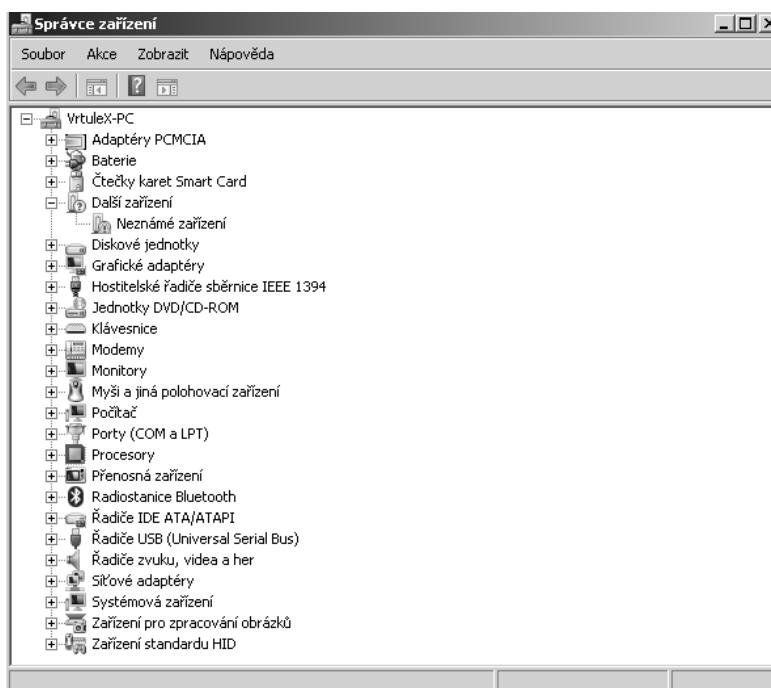
- **Úplný výpis stavu fyzické paměti** – do stránkovacího souboru se vypíše obsah celé paměti RAM (stránkovací soubor musí být alespoň tak velký, jako fyzická paměť). Ze zaznamenaných údajů se můžete dozvědět i informace o stavu privátní části adresového prostoru některých procesů, což ale ve většině případů při odhalování příčiny selhání nepomůže. Tato možnost se nevyskytuje na Windows 7.

Výpisy stavu paměti jádra a výpisy celé fyzické paměti se ve výchozím nastavení ukládají do souboru MEMORY.DMP v kořenovém adresáři instalace Windows (např. C:\WINDOWS\MEMORY.DMP).

Zjišťování příčin modrých obrazovek

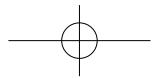
Modrou obrazovku smrti může způsobit virus, špatně fungující hardware nebo nesprávně pracující ovladač. To jsou příčiny velmi obecné a zjištění konkrétnějších údajů může být velmi obtížný úkol. Ne však nemožný. Pokud se budete držet následujících kroků, určitou šanci na úspěch máte.

- Podívejte se do Správce zařízení. Zde se můžete dozvědět, zda nějaké ovladače nechybí, nebo nejsou špatně nainstalovány. Tento snap-in ve Windows XP zobrazíte vybráním záložky **Hardware** v aplikaci **Sytém** v Ovládacích panelech. V novějších verzích operačního systému musíte v Ovládacích panelech vybrat položku **Systém a zabezpečení**, dále klepnout na **Systém** a na **Upřesnit nastavení systému**. Správce zařízení opět najdete na kartě **Hardware**. Uživatelské rozhraní programu vidíte na obrázku 3.17.

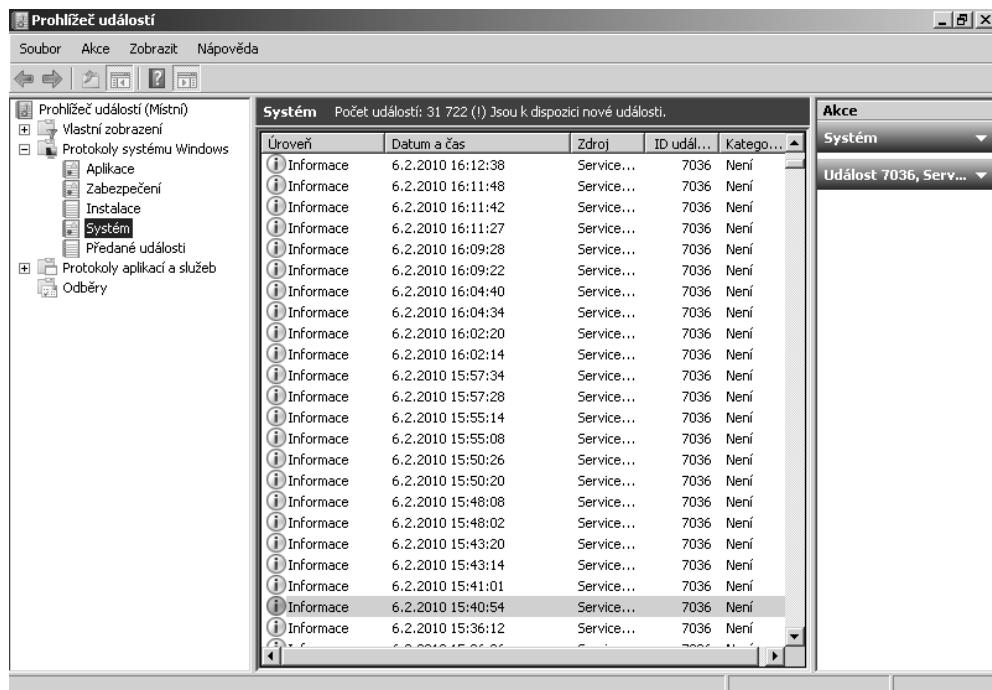

Obrázek 3.17: Správce zařízení

- Podívejte se do Prohlížeče událostí (jehož okno je zobrazeno na obrázku 3.18), zejména do protokolu **Systém**. Do této sekce mohou aplikace, služby a ovladače zapisovat různá hlášení. Pokud se tam například často objevují hlášení od ovladače disku o tom, že se

nepodařilo načíst stránku ze stránkovacího souboru, pevný disk pravděpodobně utrpěl nevratná poškození. Prohlížeč událostí ve Windows XP najdete v **Ovládacích panelech** pod ikonou **Nástroje pro správu**. Ve Windows Vista a Windows 7 se tato aplikace skrývá také pod položkou **Systém a zabezpečení** – ve skupině **Nástroje pro správu** klepněte na odkaz **Zobrazit protokoly událostí**.

Obrázek 3.18: Prohlížeč událostí

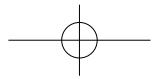
- Relativně často jsou modré obrazovky způsobeny špatně fungující pamětí RAM. K jejich testování slouží například bezplatný nástroj Memtest.
 - Lze použít i nástroj WinDbg, který ukáže, jaký ovladač pravděpodobně selhání způsobil a pokusí se automaticky nalézt příčinu pádu. Postupovat můžete stejným způsobem jako při ladění pádů způsobených svými ovladači.

Zjišťovat příčinu modré smrti lze i „on the fly“ – tedy přímo při jejím vzniku. Pokud systém nastartujete v režimu ladění (musíte před bootováním Windows stisknout klávesu F8, nebo použít příkaz `bcdedit /set debug on`), nezobrazí se při selhání modrá obrazovka. Systém přejde do nekonečné smyčky a čeká, dokud se k němu nepřipojí další počítač s nainstalovaným debuggerem jádra.

Závěrečný příklad

Web: <http://www.jadro-windows.cz/projekty/loqptm>

Poslední část neformálního povídání o ovladačích se pokusí vaše dosavadní znalosti zcelit a ještě více prohloubit. Následující řádky popisují, na jakých principech funguje ovladač `logptm.sys`,

jehož kompletní zdrojový kód najdete na internetových stránkách knihy. Tento ovladač zaznamenává následující systémové události a posílá je aplikaci, jež je zobrazuje:

- Vytvoření nového procesu.
- Ukončení procesu.
- Vytvoření nového vlákna.
- Ukončení běhu vlákna.
- Načtení nového souboru formátu PE (souboru EXE, knihovny DLL či ovladače) do paměťového prostoru procesu.

Tato část popisuje pouze techniky, principy a sémantiku rozhraní a funkcí, kterých ovladač využívá. Nenajdete v ní popis zdrojového kódu řádku; k tomuto účelu slouží komentáře v samotném kódu.

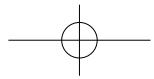
Způsob uchovávání událostí

Logptm.sys rozeznává události tří kategorií: události procesu, události vlákna a události modulu (souboru PE). Každá událost je reprezentována záznamem, který se skládá ze dvou částí. První obsahuje obecné informace jako typ události, celkovou velikost záznamu a čas, kdy nastala. Druhá část uchovává informace specifické pro danou kategorii událostí (například PID nově vytvořeného procesu či jméno souboru nově načteného ovladače). Logptm.sys si všechny události uchovává v obousměrném cyklickém spojovém seznamu s hlavou.

Jádro Windows pro práci se spojovými seznamy exportuje řadu funkcí. Nejdůležitější z nich najdete v tabulce 3.5.

Tabulka 3.5: Důležité rutiny pro práci s obousměrnými spojovými seznamy

Název rutiny	Parametry	Popis
InitializeListHead	PLIST_ENTRY ListHead	Inicializuje strukturu LIST_ENTRY na hlavu prázdného seznamu.
InsertHeadList	PLIST_ENTRY ListHead PLIST_ENTRY Entry	Vloží nový prvek (Entry) na první pozici za hlavu (ListHead).
InsertTailList	PLIST_ENTRY ListHead PLIST_ENTRY Entry	Vloží nový prvek (Entry) na konec spojového seznamu (ListHead).
RemoveHeadList	PLIST_ENTRY ListHead	Odstaní ze seznamu s hlavou ListHead první prvek a vrátí jeho adresu.
RemoveTailList	PLIST_ENTRY ListHead	Odstaní ze seznamu s hlavou ListHead poslední prvek a vrátí jeho adresu.
RemoveEntryList	PLIST_ENTRY Entry	Odstaní zadáný prvek (Entry) ze seznamu.
IsListEmpty	PLIST_ENTRY Entry	Vrátí TRUE, pokud je seznam ListHead prázdný (obsahuje pouze hlavu). V opačném případě je vrácena hodnota FALSE.

Závěrečný příklad

Obousměrný spojový seznam je reprezentován strukturou LIST_ENTRY, která obsahuje odkaz na následníka (Flink) a předchůdce (Blink). Pokud chcete spojit nějaké záznamy do takového spojového seznamu, stačí do jejich struktury vložit položku typu LIST_ENTRY a pomocí odkazů na předka a následníka a za využití funkcí z tabulky 3.3 je propojit.

Upozornění: Programujete-li ovladač pro Windows XP, dejte si pozor na rutinu RemoveEntryList. Tato funkce podle názvu odstraní zadaný prvek z obousměrného spojového seznamu. Její sémantika pod Windows XP a staršími systémy provede pouze polovinu práce; upraví odkazy v prvku, který zamýšlite odebrat, ale odkaz v předku a následníku se nedotkne. Předek a následník tedy zůstávají v iluzi, že odebraný prvek do seznamu stále patří. Na Windows Vista a novějších rutina RemoveEntryList naopak upravuje odkazy v předku a následníku, nikoliv odkazy v odebraném prvku.

Tip: Jeden záznam (blok) může být zapojen do více spojových seznamů najednou. Každá položka LIST_ENTRY obsažená v definici záznamu může zajistit zapojení do jednoho obousměrného spojového seznamu. Tohoto triku Windows relativně často využívají; například struktury EPROCESS, které reprezentují procesy, jsou navzájem propojeny hned několika spojovými seznamy. Též struktury ETHREAD reprezentující vlákna jsou členy více seznamů najednou.

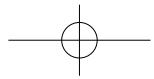
Paměť pro uchovávání jednotlivých událostí ovladač logptm.sys alokuje z nestránkovávaného fondu. Pro alokaci a uvolňování bloků používá funkce ExAllocatePoolWithTag a ExFreePoolWithTag.

ExAllocatePoolWithTag bere tři argumenty. První z nich určuje, z jakého fondu chcete paměť alokovat. Nejčastěji se používá paměť ze stránkovávaného (PagedPool) či nestránkovávaného (NonPagedPool) fondu. V druhém parametru specifikujete, kolik bajtů potřebujete. Třetí parametr udává, jakou značkou má správce paměti tento blok označit. Stejnou značku budete muset specifikovat i při uvolnění bloku. Funkce v případě úspěchu vrátí adresu nově alokovaného bloku a NULL, pokud se alokace nepovede.

Rutina ExFreePoolWithTag slouží k uvolnění paměti alokované funkcí popsanou v předešlém odstavci. Pro úspěšné uvolnění bloku musíte specifikovat jeho adresu a značku, kterou jste uvedli při alokaci.

Ovladač logptm.sys používá vylepšené spojové seznamy, které jsou implementovány v soubozech lists.c a lists.h.

Implementace je obecnější, než by bylo pro účely tohoto modulu zapotřebí. Umožňuje seznamy vytvářet jak ze stránkovávaného, tak z nestránkovávaného paměťového fondu a obsahuje podporu pro současný přístup k jednomu seznamu z více vláken najednou. Protože se k synchronizaci přístupu z více vláken používá spinlock, o němž se dočtete v následující kapitole, seznam musí být tvoren z nestránkovávaného fondu, pokud chcete zabudované synchronizace využít. Spinlock je také jediným důvodem, proč ovladač logptm.sys položky seznamů z nestránkovávaného fondu alokuje. Rutiny pro synchronizovaný přístup obsahují v názvu příponu -Lock (například ListTailInsertLock či ListHeadRemoveLock).

Aparát pro vytváření, rušení a provádění dalších operací se záznamy událostí najdete v souborech events.c a events.h. Tento aparát využívá vylepšené implementace spojových seznamů ze souborů lists.c a lists.h.

Použité rozhraní pro zachytávání událostí

Jádro systému obsahuje různá rozhraní, která ovladačům umožňují monitorovat a měnit chování celého systému. Každá nová verze Windows většinou přináší nová rozhraní, která jsou mnohem sofistikovanější než jejich předchůdci a snadněji se s nimi pracuje. Nové funkce se mohou objevit i v rámci významnější aktualizace typu Service Pack.

Většina těchto rozhraní slouží k monitorování a ovlivňování aktivity vláken, procesů, sítě či souborového systému a s nejvýznamnějšími z nich se setkáte v průběhu dalších kapitol.

Ovladač logptm.sys pro sběr událostí využívá velmi staré rozhraní, které dovoluje provádět pouze monitorování. Ovladač je například schopen zaznamenat vznik nového procesu, nedokáže však tomuto procesu zabránit ve spuštění kódu, což je schopnost užitečná zejména pro bezpečnostní aplikace, jako firewally a rezidentní ochrany antivirových programů.

Veškeré prostředky potřebné pro sběr událostí najeznete v souborech notify.c, notify.h, notify_events.c a notify_events.h v projektu logptm na internetových stránkách knihy.

Logptm.sys zaregistrouje do systému několik vlastních podprogramů, kterým jádro předá řízení, kdykoliv dojde ke sledované události. Takovémuto druhu rutin, jenž nevolá modul, v němž jsou implementovány, ale jiná součást systému, se říká *zpětně volané funkce (callback)*.

Logptm.sys zaregistrouje rutinu pro sledování událostí týkajících se procesů pomocí volání funkce PsSetCreateProcessNotifyRoutine. Pro zahájení sledování aktivit vláken a souborů PE použije PsSetCreateThreadNotifyRoutine a PsSetLoadImageNotifyRoutine. Všechny tři rutiny jako parametr berou adresu zpětně volané funkce, jež chce volající zaregistrovat. PsSetCreateProcessNotifyRoutine navíc akceptuje druhý parametr typu boolean, který určuje, zda se má zadaná rutina zaregistrovat, nebo odregistrovat. Pro odregistrování podprogramů pro monitorování vláken a souborů PE slouží funkce PsRemoveCreateThreadNotifyRoutine a PsRemoveLoadImageNotifyRoutine, které jako svůj jediný parametr požadují adresu zpětně volané funkce.

Všechny zpětně volané funkce ovladače logptm.sys provádějí stejný úkol – získají o dané události co nejvíce informací, zapíšou je do záznamu a ten přidají na konec spojového seznamu všech událostí. Jejich kód vidíte na výpisu 3.14.

Procedura monitorující události týkající se procesů – NotifyProcess – se při vytváření nového procesu dozvídá jeho PID a také identifikátor rodiče. Protože je tato rutina volána v kontextu vlákna, které nový proces vytvořilo, pomocí funkce PsGetCurrentProcessId, jež vrací PID procesu, v jehož kontextu se aktuální vlákno nachází, lze získat i identifikaci tvůrce. Pozor, proces, který je rodičem nového procesu, nemusí být jeho tvůrcem. Z parametru Create se ovladač dozvídá, jestli systém zavolal proceduru ProcesNotify v důsledku vytvoření nového (hodnota TRUE) či ukončení existujícího (hodnota FALSE) procesu.

Podprogram NotifyThread je zavolán při vytvoření nebo ukončení vlákna. Z hodnot jeho parametrů lze vyčíst identifikátor TID vlákna a PID procesu, kterému vlákno patří. Parametr Create opět udává, zda systém proceduru vyvolal v důsledku vytvoření nového (hodnota TRUE) či ukončení běžícího (hodnota FALSE) vlákna. V případě vytvoření nového vlákna běží rutina v kontextu tvůrce nové entity.

Závěrečný příklad

Procedura NotifyImage je systémem volána, kdykoliv dojde k namapování spustitelného souboru do paměti. První parametr obsahuje jméno mapovaného souboru. Druhý identifikuje proces, do jehož adresového prostoru je soubor mapován. Pokud dochází k mapování do prostoru jádra, tento argument nese hodnotu NULL. Třetí parametr odkazuje na strukturu s dalšími informacemi o mapovaném souboru, například jeho velikostí či virtuální adresou jeho počátku.

Výpis 3.14: Kód zpětně volaných funkcí pro sběr událostí

```
VOID NotifyProcess(HANDLE ParentId, HANDLE ProcessId, BOOLEAN Create)
{
    PEVENT Event = NULL;
    LARGE_INTEGER SysTime;
    LARGE_INTEGER LocTime;

    // Zjistime aktualni cas udalosti a prevedeme do spravne casove zony
    KeQuerySystemTime(&SysTime);
    ExSystemTimeToLocalTime(&SysTime, &LocTime);

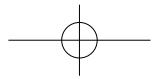
    // Vytvorime novou udalost popisujici vznik/zanik procesu
    Event = ProcessEventCreate(&LocTime, ParentId, PsGetCurrentProcessId(),
        PsGetCurrentThreadId(), ProcessId, Create);
    if (Event!= NULL)
        // Podari-li se, ulozime ji do seznamu udalosti
        EventAddToListLock(Event);
    return;
}

VOID NotifyThread(HANDLE ProcessId, HANDLE ThreadId, BOOLEAN Create)
{
    PEVENT Event = NULL;
    LARGE_INTEGER SysTime;
    LARGE_INTEGER LocTime;

    // Zjistime aktualni cas udalosti a prevedeme do spravne casove zony
    KeQuerySystemTime(&SysTime);
    ExSystemTimeToLocalTime(&SysTime, &LocTime);

    // Vytvorime novou udalost popisujici vznik/zanik vlakna
    Event = ThreadEventCreate(&LocTime, ThreadId, ProcessId,
        PsGetCurrentThreadId(),
        PsGetCurrentProcessId(), Create);
    if (Event!= NULL)
        // Podari-li se, ulozime ji do seznamu udalosti
        EventAddToListLock(Event);

    return;
}
```


Kapitola 3 Vývoj ovladačů jádra

```
VOID NotifyImage(PUNICODE_STRING FullImageName, HANDLE ProcessId,
    PIMAGE_INFO ImageInfo)
{
    PEVENT Event = NULL;
    LARGE_INTEGER SysTime;
    LARGE_INTEGER LocTime;

    // Zjistime aktualni cas udalosti a prevedeme do spravne casove zony
    KeQuerySystemTime(&SysTime);
    ExSystemTimeToLocalTime(&SysTime, &LocTime);

    // Vytvorime novou udalost popisujici nacteni souboru PE do pameti.
    Event = ImageEventCreate(&LocTime, FullImageName, ProcessId,
        PsGetCurrentThreadId(),
        ImageInfo->ImageBase, (ULONG)ImageInfo->ImageSize);
    if (Event!= NULL)
        // Podari-li se, ulozime ji do seznamu udalosti
        EventAddToListLock(Event);

    return;
}
```

Inicializace a úklid

Inicializace probíhá v rutině DriverEntry. Ovladač nejprve inicializuje části obstarávající sběr událostí a jejich zaznamenávání (rutiny EventsInit a NotifyInit, výpis 3.15). Poslední část inicializace (rutina DriverInit) spočívá v přípravě na komunikaci s aplikací.

Rutina NotifyInit připojí zpětně volané funkce NotifyProcess, NotifyThread a NotifyImage do systému – pomocí PsSetXxxNotifyRoutine je zaregistrouje pro odběr příslušných událostí. Funkce EventsInit inicializuje spojový seznam, do kterého bude ovladač ukládat příchozí události, které ještě nepředal k dalšímu zpracování do uživatelského režimu.

Výpis 3.15: Rutiny NotifyInit, EventsInit a DriverEntry

```
NTSTATUS NotifyInit(VOID)
{
    NTSTATUS status = STATUS_UNSUCCESSFUL;

    // Zaregistrujeme rutinu pro sbirani udalosti tykajicich se procesu
    status = PsSetCreateProcessNotifyRoutine(NotifyProcess, FALSE);
    if (NT_SUCCESS(status)) {
        // Zaregistrujeme rutinu pro sbirani udalosti tykajicich se vlaken
        status = PsSetCreateThreadNotifyRoutine(NotifyThread);
        if (NT_SUCCESS(status)) {
            // Registrace rutiny pro zachytavani udalosti tykajicich se souboru PE.
            status = PsSetLoadImageNotifyRoutine(NotifyImage);
            if (!NT_SUCCESS(status)) {
                // V pripare neuspechu je nutne odregistrovat, co bylo zaregistrovano
```

Závěrečný příklad

```
PsRemoveCreateThreadNotifyRoutine(NotifyThread);
PsSetCreateProcessNotifyRoutine(NotifyProcess, TRUE);
}
} else {
// V případě neúspěchu je nutné odregistrovat, co bylo zaregistrováno
PsSetCreateProcessNotifyRoutine(NotifyProcess, TRUE);
}

return status;
}

NTSTATUS EventsInit(VOID)
{
NTSTATUS status = STATUS_UNSUCCESSFUL;

Events = !ListCreate(NonPagedPool, _EventDestroy);
if (Events!= NULL)
status = STATUS_SUCCESS;
else status = STATUS_INSUFFICIENT_RESOURCES;

return status;
}

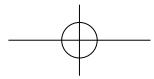
NTSTATUS DriverEntry(PDRIVER_OBJECT DriverObject, PUNICODE_STRING RegistryPath)
{
NTSTATUS status=STATUS_UNSUCCESSFUL;

// Inicializujeme seznam, do kterého budeme zaznamenávat přicházející události
// o procesech, vláknech a modulech
status = EventsInit();
if (NT_SUCCESS(status)) {
// Zaregistrujeme notifikacní rutiny, které systém zavolá
// při vytváření/ukončování
// procesu a vlákna a během načítání nového modulu do paměti
status = NotifyInit();

if (NT_SUCCESS(status)) {
status = DriverInit(DriverObject);
if (!NT_SUCCESS(status)) {
// Pokud se něco nezdálo, musíme vše uvest do původního stavu
NotifyFinit();
EventsFinit();
}
} else EventsFinit();
}
return status;
}
```

3

Vývoj ovladačů
jádra

Kapitola 3 Vývoj ovladačů jádra

Příprava na komunikaci probíhá ve dvou fázích. V první ovladač vytvoří objekt zařízení a pomocí symbolického odkazu jej zpřístupní procesům uživatelského režimu. Příslušný kód vidíte na výpisu 3.16.

Výpis 3.16: První fáze přípravy na komunikaci ovladače s aplikací

```
NTSTATUS DriverInit(PDRIVER_OBJECT DriverObject)
{
    UNICODE_STRING udevice;
    UNICODE_STRING usymlink;
    NTSTATUS status = STATUS_UNSUCCESSFUL;
    // Vytvorime zarizeni, pres ktere s budou s ovladacem komunikovat aplikace
    Rt1InitUnicodeString(&udevice, LOGPTM_DEVICE);
    status = IoCreateDevice(DriverObject, 0, &udevice, FILE_DEVICE_UNKNOWN, 0,
                           FALSE, &DriverObject->DeviceObject);
    if (NT_SUCCESS(status)) {
        // Komunikacni zarizeni bylo vytvorenno v oblasti,
        // do ktere normalni aplikace
        // nemaji za vyuuziti dokumentovanych prostredku pristup.
        // Zarizeni zpristupnime vytvorenim symbolickeho odkazu
        Rt1InitUnicodeString(&usymlink, LOGPTM_SYMLINK);
        status = IoCreateSymbolicLink(&usymlink, &udevice);
    ...
}
```

Okolní svět pracuje se zařízením podobně jako s obyčejným souborem. Kdykoliv nějaká aplikace nebo ovladač na zařízení pošle požadavek (otevření, čtení, zápis...), správce vstupně/výstupních operací se podívá do pole MajorFunction struktury DRIVER_OBJECT, která popisuje ovladač logptm.sys. Toto pole obsahuje adresy zpětně volaných funkcí, kterým má správce předat řízení při obsluze požadavků určitého typu. Nejčastěji využívané rutiny a jejich indexy v poli MajorFunction popisuje tabulka 3.6. V tabulce také vidíte, kterými standardními rutinami rozhraní Windows API aplikace požadavky příslušného typu vytvářet a odesílat.

Tabulka 3.6: Typy požadavků a jim odpovídající části pole MajorFunction ve struktuře DRIVER_OBJECT

Index obslužné rutiny v poli MajorFunction	Typ požadavku	Rutina Windows API, která tento typ požadavku vytváří
IRP_MJ_CREATE	Získání přístupu k zařízení (otevření).	CreateFile
IRP_MJ_CLOSE	Ukončení práce se zařízením (zavření).	CloseHandle
IRP_MJ_READ	Čtení dat.	ReadFile
IRP_MJ_WRITE	Zápis dat.	WriteFile
IRP_MJ_DEVICE_CONTROL	Zaslání obecné zprávy.	DeviceIoControl
IRP_MJ_DIRECTORY_ CONTROL	Zjištění obsahu adresáře (hlavně u zařízení ovladačů souborového systému).	FindFirstFile, FindNextFile

Závěrečný příklad

Těsně před nastavením pole MajorFunction ovladač vyplní položku DriverUnload své struktury DRIVER_OBJECT adresou procedury, kterou má systém vykonat při uvolnění modulu z jádra. Její kód provádí reverzní operace k funkci DriverEntry.

Druhou fází přípravy na komunikaci, která je zároveň závěrečnou fází inicializace, vidíte na výpisu 3.17.

Výpis 3.17: Druhá fáze přípravy na komunikaci (pokračování rutiny DriverInit z výpisu 3.15)

```
...
if (NT_SUCCESS(status)) {
    // Nastavíme rutinu, kterou má systém zavolat při odstranování ovladace
    // z jádra. Není-li tato rutina nastavena,
    // ovladac nelze z jádra odstranit
    DriverObject->DriverUnload = DriverUnload;

    // Nastavíme funkce, které systém předáří, kdykoliv nejaka aplikace
    // zavolá CreateFile či CloseHandle na naše zařízení
    DriverObject->MajorFunction[IRP_MJ_CREATE] = DriverCreateClose;
    DriverObject->MajorFunction[IRP_MJ_CLOSE] = DriverCreateClose;

    // Naše odpověď na volání DeviceIoControl
    DriverObject->MajorFunction[IRP_MJ_DEVICE_CONTROL] = DriverDeviceControl;
} else IoDeleteDevice(DriverObject->DeviceObject);
}

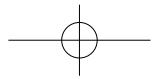
return status;
}
```

Ovladač logptm.sys podporuje dynamické uvolnění z paměti jádra. Jinak řečeno, aplikace (či jiná entita) jej může z jádra uvolnit prakticky kdykoliv za běhu operačního systému. Při této operaci však logptm.sys musí po sobě uklidit – smazat symbolický odkaz a objekt zařízení, odregistrovat zpětně volané funkce pro sběr událostí a uvolnit paměť zabranou seznamem událostí nepředaných do uživatelského režimu.

Úklid zahajuje procedura DriverUnload. Nejprve voláním DriverFinit smaže symbolický odkaz a objekt zařízení, takže se k ovladači již nemůže nikdo připojit a přijímat události. Následně dojde k zavolání procedury NotifyFinit, která zajistí odregistrování všech zpětně volaných funkcí. Poslední krok spočívá ve volání rutiny EventsFinit, která odstraní všechny nezpracované události a uvolní prostředky potřebné na spravování jejich seznamu. Těla všech zmíněných rutin vidíte na výpisu 3.18.

Výpis 3.18: Rutiny DriverFinit, NotifyFinit, EventsFinit a DriverFinit

```
VOID NotifyFinit(VOID)
{
    PsRemoveLoadImageNotifyRoutine(NotifyImage);
    PsRemoveCreateThreadNotifyRoutine(NotifyThread);
    PsSetCreateProcessNotifyRoutine(NotifyProcess, TRUE);
```


Kapitola 3 Vývoj ovladačů jádra

```
    return;
}

VOID EventsInit(VOID)
{
    lListDestroyLock(Events);
    Events = NULL;

    return;
}

VOID DriverFinit(PDRIVER_OBJECT DriverObject)
{
    UNICODE_STRING usymlink;

    // Smazeme symbolicky odkaz, takze dalsi aplikace se nemohou pomocí volani
    // CreateFile pripojit na nase zarizeni.
    RtlInitUnicodeString(&usymlink, LOGPTM_SYMLINK);
    IoDeleteSymbolicLink(&usymlink);

    // Odstranime nase komunikaci zarizeni ze systemu
    IoDeleteDevice(DriverObject->DeviceObject);

    return;
}

VOID DriverUnload(PDRIVER_OBJECT DriverObject)
{
    // Odstranime symbolicky link a objekt zarizeni
    DriverFinit(DriverObject);

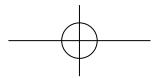
    // Odregistrujeme notifikacni rutiny a uvolnime pamet, kterou zabira
    // seznam udalosti
    NotifyFinit();
    EventsFinit();
    return;
}
```

Poznámka: Rutiny XxxInit a XxxFinit tvoří páry. První rutina zajišťuje inicializaci určitého mechanismu, druhá potřebné úklidové operace.

Komunikace s aplikací

Ovladač logptm.sys obsluhuje na svém zařízení následující typy požadavků:

- **Otevření** – aplikace tento požadavek vytvoří a odešle zařízení pomocí funkce Windows API CreateFile. Tím se pokusí zařízení otevřít jako soubor.

- **Obecná zpráva** – aplikace může libovolnému zařízení odeslat zprávu v obecném tvaru pomocí funkce Windows API DeviceIoControl. Při posílání takové zprávy specifikuje její číselný kód a vyhradí paměť na vstupní a výstupní buffery. Obslužná rutina ovladače, která je zapsána na příslušné pozici v poli MajorFunction struktury DRIVER_OBJECT, obdrží číselný kód zprávy, na jehož základě se rozhodne, zda ji dokáže obsloužit. Pokud je odpověď na tuto otázku kladná, ovladač na základě obsahu vstupního bufferu a kódu zprávy provede požadovanou operaci, jejíž výsledky zapíše do výstupního bufferu. Výstupní buffer následně obdrží původní odesíatel zprávy, například aplikace.
- **Ukončení práce se zařízením** – aplikace tento požadavek zašlou pomocí funkce Windows API CloseHandle, které jako parametr předají identifikátor zařízení získaný při volání rutiny CreateFile (viz první odrážka).

Obsluha požadavků zahájení a ukončení práce se zařízením probíhá v rutině DriverCreateClose, kterou najdete na výpisu 3.19. Tato funkce voláním podprogramu IoCompleteRequest informuje systém, že obsluha požadavku byla úspěšně dokončena, a skončí.

Výpis 3.19: Rutina DriverCreateClose

```
NTSTATUS DriverCreateClose(PDEVICE_OBJECT DeviceObject, PIRP Irp)
{
    NTSTATUS status = STATUS_UNSUCCESSFUL;

    // Upozornime system, aby povazoval pozadavek (IRP)
    // za obslouzeny a vratime uspech
    IoCompleteRequest(Irp, IO_NO_INCREMENT);
    status = STATUS_SUCCESS;

    return status;
}
```

3

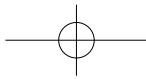
Vývoj ovladačů
základních

Obsluhu obecných zpráv má na starosti funkce DriverDeviceControl. Na počátku získá z požadavku reprezentovaného strukturou IRP informace o číselném kódu zprávy a velikosti a umístění výstupního bufferu. Rutina se nezabývá zjišťováním informací o vstupním bufferu, protože přijímá pouze jediný druh požadavku, jehož obsluha tento buffer nevyžaduje. Průběh zjišťování těchto údajů vidíte na výpisu 3.20.

Výpis 3.20: DriverDeviceControl – zjišťování informací o požadavku

```
NTSTATUS DriverDeviceControl(PDEVICE_OBJECT DeviceObject, PIRP Irp)
{
    PVOID OutBuffer = NULL;
    ULONG ControlCode = 0;
    ULONG OutBufferLength = 0;
    PIO_STACK_LOCATION IrpStack = NULL;
    NTSTATUS status = STATUS_UNSUCCESSFUL;

    /* Zjistime adresu a velikost vystupniho bufferu a kod zpravy, kterou
     * aplikace posila. Velikost vstupniho bufferu nema smysl zjistovat,
     * protoze veskere potrebne informace dostaneme v kodu zpravy.
```


Kapitola 3 Vývoj ovladačů jádra

```
/*
IrpStack = IoGetCurrentIrpStackLocation(Irp);
OutBufferLength = IrpStack->Parameters.DeviceIoControl.OutputBufferLength;
OutBuffer = Irp->AssociatedIrp.SystemBuffer;
ControlCode = IrpStack->Parameters.DeviceIoControl.IoControlCode;
Irp->IoStatus.Information = 0;

// Zjistime, o který příkaz se jedná
switch (ControlCode) {
    // Poslat aplikaci první zprávu ze seznamu udalostí
    case IOCTL_LOGPTM_GET_EVENT: {
        ...
    }
}
```

Ovladač logptm.sys umí obsluhovat pouze jedinou zprávu, která má za následek odebrání první události ze seznamu a její nakopírování do výstupního bufferu. Pokud se po odebrání události zjistí, že velikost bufferu nedostačuje, je do seznamu opět vrácena a obslužná rutina skončí s chybovým kódem STATUS_BUFFER_TOO_SMALL, který říká odesílateli, k jakému problému došlo. Část zpracování zprávy ukazuje výpis 3.21.

Výpis 3.21: Zpracování zprávy (pokračování rutiny DriverDeviceControl z výpisu 3.18)

```
...
KIRQL Irql;
PEVENT e = NULL;

EventListLock(&Irql);
// Získáme první událost ze seznamu udalostí
e = EventGetFirst();
if (e != NULL) {
    // Seznam je neprázdný. Zjistíme, zda je výstupní buffer
    // dostatečně velký
    if (EVENT_DATA_SIZE(e) + sizeof(UM_EVENT) <= OutBufferLength) {
        /*
            Nastavíme promenne na adresy první udalosti ze seznamu
            a výstupního bufferu. Bude se snadneji kopirovat.
        */
        PUM_EVENT ue = (PUM_EVENT)OutBuffer;

        // Vyplníme obecné položky udalosti a zkopiujeme její data
        ue->Type = e->Type;
        ue->Size = EVENT_DATA_SIZE(e) + sizeof(UM_EVENT);
        ue->Time.QuadPart = e->Time.QuadPart;

        // Prekopirujeme data specifická pro typ udalosti
        RtlCopyMemory(UM_EVENT_TO_DATA(ue), EVENT_TO_DATA(e),
                      EVENT_DATA_SIZE(e));

        // Nastavíme počet bajtu,
    }
}
```

```
// ktere ma spravce vstupne/vystupnich zarizeni  
// zkopirovat do privatni casti pametoveho prostoru aplikace.  
Irp->IoStatus.Information = ue->Size;  
status = STATUS_SUCCESS;  
  
// Uvolnime pamet zabranou zaznamem o udalosti  
EventFree(e);  
} else {  
    EventInsertFirst(e);  
    status = STATUS_BUFFER_TOO_SMALL;  
}  
} else status = STATUS_NO_MORE_ENTRIES;  
  
EventListUnlock(Irq1);  
}  
break;  
...
```

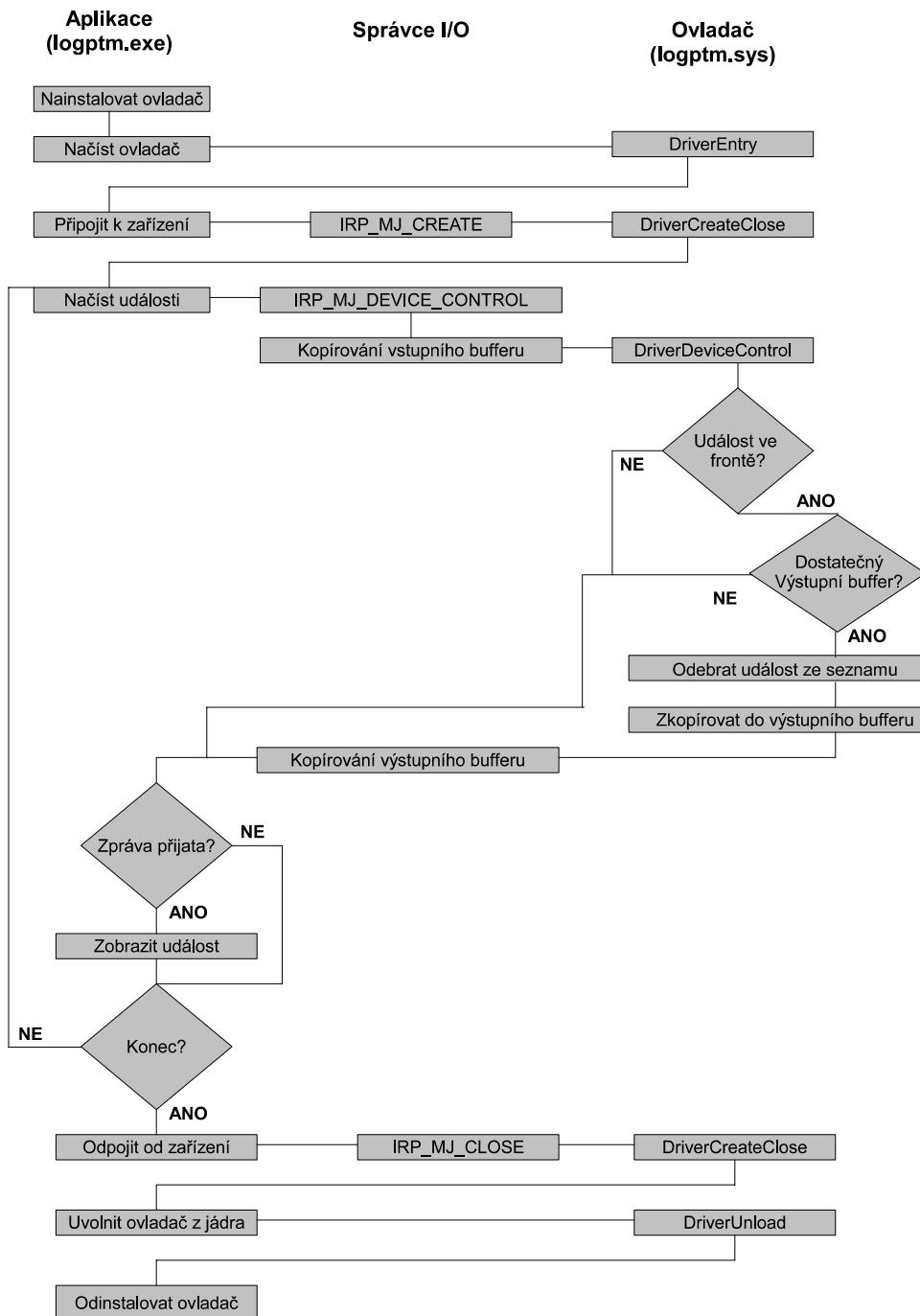
Kód zprávy není pouze náhodně zvolené číslo, ale nese v sobě i řadu informací pro správce vstupně/výstupních operací, který podle nich upravuje podmínky při jejím přenosu. Obvykle se definuje pomocí makra CTL_CODE a skládá se z následujících částí:

■ **Způsob přenosu vstupního a výstupního bufferu** – určuje, jak má správce nakládat s vstupním a výstupním bufferem během přenosu zprávy. Kód zprávy ovladače logptm.sys příkazuje, aby použil tzv. bufferovanou metodu (METHOD_BUFFERED). Tento způsob přenosu spočívá v tom, že správce nakopíruje obsah vstupního bufferu do nestránkovane paměti a zavolá obslužnou rutinu definovanou v poli MajorFunction ve struktuře DRI-VER_OBJECT. Obslužná rutina přepíše nestránkovane paměť obsahující vstupní buffer obsahem výstupního bufferu (blok nestránkovane paměti je alokován tak, aby se jeho velikost rovnala maximu z velikostí vstupního a výstupního bufferu). Správce následně překopíruje obsah nestránkovane paměti do výstupního bufferu, který specifikoval odesílatel zprávy.

Tento způsob přenosu přináší řadu výhod. Obslužná rutina nemusí testovat, zda je adresa vstupního a výstupního bufferu platná, protože tuto kontrolu zajistí správce vstupně/výstupních operací. Alokace potřebné paměti probíhají z nestránkovaneho fondu, a proto lze čtení a zápis provádět za libovolných okolností.

Bufferovaná metoda se uplatňuje zejména při méně častých přenosech malého objemu dat, kdy nespotřebovává příliš mnoho paměti z nestránkovaneho fondu a režie na alokaci a uvolnění bloku nevytváří úzké hrdlo celé komunikace.

- **Typ zařízení** – musí se shodovat s typem zařízení, které zpráva s příslušným kódem obsluhuje. Zařízení ovladače logptm.sys má typ FILE_DEVICE_UNKNOWN.
- **Rozlišovací kód zprávy** – slouží k rozlišení více druhů zpráv pro stejný typ zařízení, které používají stejnou metodu přenosu vstupních a výstupních bufferů. Jedná se o jedinou část kódu zprávy, kterou si můžete zvolit naprostě libovolně.
- **Oprávnění** – určuje, jaká oprávnění k zařízení musí subjekt získat, aby mohl zprávu s daným kódem úspěšně poslat.

Obrázek 3.19: Průběh interakce aplikace s ovladačem logptm.sys

Kód zprávy, kterou obsluhuje ovladač logptm.sys, je definován na výpisu 3.22. Při přenosu bufferů se používá bufferovaná metoda a zpráva je určena pro zařízení typu FILE_DEVICE_UNKNOWN. Rozlišovací kód má hodnotu 1 a zprávu mohou posílat pouze subjekty, jež získaly

Závěrečný příklad

k zařízení všechna přístupová práva, například voláním funkce `CreateFile` s požadavkem na oprávnění `GENERIC_ALL`.

Výpis 3.22: Definice kódu zprávy

```
#define IOCTL_LOGPTM_GET_EVENT CTL_CODE(FILE_DEVICE_UNKNOWN, 0x01,  
METHOD_BUFFERED, FILE_ALL_ACCESS)
```

Celý průběh komunikace aplikace s ovladačem `logptm.sys` vidíte na obrázku 3.19. Aplikace nejprve nainstaluje službu ovladače pomocí rozhraní správce služeb (SCM) a načte ovladač do jádra. Následně se pomocí rutiny `CreateFile` připojí k zařízení a periodicky posílá zprávu pro získání události. Pokud ovladač zaznamenal nějakou událost, vrátí ji ve výstupním bufferu. Aplikace událost zpracuje a vypíše do okna svého uživatelského rozhraní.

Během ukončování programu dojde k odpojení od zařízení ovladače pomocí volání funkce `CloseHandle`. Následuje uvolnění ovladače z jádra a odinstalování jeho služby. Grafické uživatelské rozhraní aplikace vidíte na obrázku 3.20.

Čas	Proces	Vlákno	Typ události	Detalys
3.3.2010 22:46:26	MSASCuI.exe [1620]	0	Náčetl modul	\Windows\System3...
3.3.2010 22:46:26	MSASCuI.exe [1620]	-6047...	Náčetl modul	\Windows\System3...
3.3.2010 22:46:26	MSASCuI.exe [1620]	-6047...	Náčetl modul	\Windows\System3...
3.3.2010 22:46:26	MSASCuI.exe [1620]	-6047...	Náčetl modul	\Windows\System3...
3.3.2010 22:46:26	svchost.exe [1008]	2088	Vytvořil vlákno	TID: 2380, proces: s...
3.3.2010 22:46:26	MSASCuI.exe [1620]	2240	Vytvořil vlákno	TID: 2472, proces: ...
3.3.2010 22:46:26	svchost.exe [1008]	2368	Vytvořil vlákno	TID: 2460, proces: s...
3.3.2010 22:46:26	svchost.exe [1068]	2572	Vlákno ukončeno	-
3.3.2010 22:46:26	svchost.exe [1068]	2992	Vytvořil vlákno	TID: 2484, proces: s...
3.3.2010 22:46:27	lsass.exe [568]	3221...	Náčetl modul	\Windows\System3...
3.3.2010 22:46:27	svchost.exe [980]	1924	Vytvořil vlákno	TID: 2492, proces: s...
3.3.2010 22:46:27	svchost.exe [256]	2772	Vytvořil vlákno	TID: 2496, proces: s...
3.3.2010 22:46:27	svchost.exe [920]	2780	Vytvořil vlákno	TID: 2468, proces: s...
3.3.2010 22:46:28	svchost.exe [920]	-6047...	Náčetl modul	\Windows\System3...
3.3.2010 22:46:28	svchost.exe [920]	-6047...	Náčetl modul	\Windows\System3...
3.3.2010 22:46:28	svchost.exe [1008]	-6047...	Náčetl modul	\Windows\System3...
3.3.2010 22:46:28	svchost.exe [1008]	-6047...	Náčetl modul	\Windows\System3...
3.3.2010 22:46:28	SearchIndexer.exe [1968]	-6047...	Náčetl modul	\Windows\System3...
3.3.2010 22:46:28	svchost.exe [1008]	248	Vytvořil vlákno	TID: 2516, proces: s...
3.3.2010 22:46:29	services.exe [552]	696	Vytvořil vlákno	TID: 2520, proces: s...
3.3.2010 22:46:29	services.exe [552]	696	Vlákno ukončeno	-
3.3.2010 22:46:29	svchost.exe [1008]	2292	Vytvořil vlákno	TID: 2524, proces: s...

Obrázek 3.20: Grafické uživatelské rozhraní aplikace